

BOEKPRESENTATIE van 'DE ANDERE KANT'

In boekhandel Van Kooten in Veenendaal vond op 20 juni j.l. de presentatie plaats van het boek 'De andere kant' geschreven door Pim Molemaker. Er waren veel meer belangstellenden dan de dertig à veertig die Pim had verwacht.

Na een korte introductie door de heer Van Kooten kreeg uitgeefster Suzanne Paskamp het woord. Zij memoreerde hoe zij meteen bij het lezen van het manuscript geboeid raakte door het verhaal en het thema van het boek: de ervaringen, gevoelens en gedachten van een dochter van een NSB'er. Zij zocht contact met Pim en zo begon een intensieve en prettige samenwerking. Het werk vorderde, er werd een titel gevonden en er werd een ontwerp voor de boekomslag gekozen. Uiteindelijk was iedereen opgelucht toen de boeken van de drukker kwamen en precies op tijd in stapeltjes bij de presentatie aanwezig waren.

Hierna was het woord aan de auteur, die vertelde dat veel mensen hem de laatste dagen gevraagd hadden of hij zenuwachtig was. Nou, dat was hij, gaf hij toe, maar gaandeweg zijn toespraak werd hij meer ontspannen. Hij gaf in het kort de voorgeschiedenis weer, een 'zwangerschap' van drieënehalf jaar en dan nu de geboorte van het boek. Nadat hij van iemand haar levensverhaal gehoord had, kwam bij hem het idee op om een boek te schrijven over een kind van een NSB'er. Hij ging zich in het onderwerp verdiepen, maar bemerkte op een bepaald moment dat hij het verhaal 'van binnenuit' moest horen voordat hij de juiste bewoordingen zou kunnen vinden. Via het herinneringscentrum Westerbork waar de gastlessen gecoördineerd worden die oorlogsgetroffenen en kinderen van de oorlog op scholen geven, kwam hij in contact met

Pim Molemaker

Jeanne Diele. Zij vertelde hem haar verhaal dat hem diep raakte. Dat mocht de rode draad worden in het boek dat hij wilde schrijven. De eerste versie werd door haar in één adem uitgelezen. Andere meelezers vertelden hem dat het thema hen boeide en gaven opbouwende kritiek. En toen ging het manuscript op de post, naar enkele uitgeverijen toe.

Helaas, geen enkele uitgever wilde het boek uitgeven, maar van één uitgeverij kreeg hij het advies om een schrijfcoach in de arm te nemen, die hem zou kunnen helpen bij het redigeren van de tekst. Dat heeft hij gedaan en na herschrijven en nog eens herschrijven was er uiteindelijk een verbeterde versie klaar. Suzanne Paskamp, die net de eerste schreden op het uitgeverspad gezet had, zag er wat in en zo werd het manuscript uiteindelijk toch een boek.

Het verhaal laat zien hoe het leven van een kind beïnvloed wordt door de (keuze van de) ouders en hoe het daarmee in het reine moet zien te komen. In dit boek gaat het over de invloed van de politieke keuze van de ouders, maar alle keuzen die ouders maken kunnen onverwachte grote gevolgen hebben voor kinderen, zo zei de auteur.

Hij vertelde hoe hij een jaar in de VS had

Informatie over de Werkgroep Herkenning

Secretariaat:

W. Beckmanstraat 393
3762 GL Soest
06-37134847
email: secretariaat@werkgroepherkenning.nl
Adreswijziging s.v.p. aan het secretariaat

Landelijke hulptelefoon:

06 33057003

Bestuur:

Cuny Holthuis-Buve, voorzitter
Jan Jacobs, secretaris
Ton Scheffel, penningmeester
Jeanne Diele-Staal, lid
Ab van Aldijk, lid
Johan Wagenaar, lid

Regiocoördinatoren:

Groningen	Jurriën Oortwijn	050 3110955
Flevoland	Pragit Koot	0320 412116
Brabant	Hans van Hoof	0413 475838
Limburg	Margreet Vorstenbosch	046 4373822
Zuid-Holland	Dirk Mostert *	010 2622645
Salland & Twente	Arjen & Mieke de Groot	053 4344801

* b.g.g. het secretariaat

Contactpersoon partners van:

Joke Snijders 033 4617673

Contact Kinderen van Duitse Militairen:

Ab van Aldijk 023 5240898 of 06 533382670

Redactie Bulletin:

Cuny Holthuis-Buve
Gonda Scheffel-Baars, hoofdredacteur
scheffelbaars@planet.nl

Webmaster:

Johan Wagenaar

Voor het laatste nieuws over activiteiten van de Werkgroep Herkenning en over andere zaken die voor de doelgroep van Herkenning van belang kunnen zijn, raadpleeg de website:
www.werkgroepherkenning.nl

Donateur worden van Herkenning?

U kunt donateur worden van de Stichting Werkgroep Herkenning. U ontvangt dan ons informatiebulletin dat eens per kwartaal verschijnt. Ook kunt u deelnemen aan de activiteiten die onze Stichting organiseert. De Stichting vraagt van de donateurs een jaarlijkse bijdrage van € **20,00**. Een hogere bijdrage is uiteraard welkom. Kunt u een bedrag van € 20,00 niet missen, dan mag dat echter geen belemmering zijn om u te laten inschrijven, elke andere lagere bijdrage is welkom. U kunt uw bijdrage storten op **rekeningnummer 5285797**, ten name van **Stichting Werkgroep Herkenning**, Nieuwsteeg 12, 4196 AM Tricht, onder duidelijke vermelding van uw naam en adres (zeker bij telebankieren is dit heel belangrijk!)

Mocht u vragen hebben omtrent deze procedure, neem dan contact op met het secretariaat: 06-37134847, W. Beckmanstraat 393, 3762 GL Soest
secretariaat@werkgroepherkenning.nl

Bijdragen inzenden voor het Bulletin:

De redactie bekijkt binnengekomen stukken op:

- goede leesbaarheid
- eenduidigheid wat de inhoud betreft
- lengte van de tekst in verhouding tot de beschikbare ruimte

Indien nodig wordt met de schrijver van de tekst overleg gepleegd.

De inhoud van de stukken mag niet strijdig zijn met de doelstellingen van Herkenning.

Als een bijdrage van iemand wordt opgenomen, geldt dat de redactie voor de inhoud ervan geen verantwoordelijkheid draagt.

Verdere informatie in het colofon op de laatste pagina van dit Bulletin

gestudeerd en daar een meisje leerde kennen waarmee hij wel een klik had. Zijn gastmoeder raadde hem af een relatie met haar te beginnen, omdat ze uit een gezin 'met niet zo'n beste reputatie' kwam. Hij volgde haar advies op, daarmee dat meisje bij voorbaat de mogelijkheid ontnemend om te laten zien wie ze zelf was. Dit voorval illustreert hoe gemakkelijk we over het algemeen mensen afschrijven zonder hen op hun eigen merites te beoordelen.

Tot slot vertelde Jeanne over haar aandeel in het boek, een boeiend en vlammend betoog. Iedere aanwezige kon nu zonder meer begrijpen dat Pim door haar verhaal geboeid en geraakt was, zo enthousiast en bezielde als zij ook hier haar verhaal deed.

Jeanne kreeg het eerste exemplaar overhandigd en er werden foto's genomen. Hierna sprak een van de aanwezigen, kind van een NSB'er, nog enkele woorden waarin hij vertelde blij te zijn met het verschijnen van dit boek en de hoop uitte dat het boek door velen gelezen zal worden. Daarna was er tijd voor een drankje, het laten signeren van het boek en nog wat napraten.

GSB

VAN DE REDACTIE

In dit bulletin wordt aandacht gevraagd voor drie boeken: 'De andere kant' van Pim Molemaker, het boek over Mussert van Tessel Polmann waar Dick Kampman een kritische beschouwing aan wijdde en een studie over Henk Feldmeijer van Bas Kromhout die op dit onderwerp in Groningen promoveerde en met wie we een vraaggesprek hierover hadden.

In de VS werd zelfs aandacht besteed aan de heibel rond het gedicht van Auke de Leeuw. Janna Postma stuurde ons een redactioneel commentaar, dat ze vanuit het Engels voor ons vertaalde. Dank! Zij schreef ook een boeiend stuk over de manier waarop haar moeder haar leven als vrouw van... op een positieve manier kon invullen. Dit naar aanleiding van de bespreking van haar boek 'Noorderzon' in het vorige bulletin waaruit geconcludeerd kon worden dat haar moeder ook bij de NSB was geweest, terwijl dat niet het geval was.

Cogis wijdde een nummer van hun blad Cogiscope aan het thema schaamte. Ik heb een samenvatting van de artikelen gemaakt. Van Dineke Swart ontvingen we een artikel over schaamte geschreven door Herman Vuysje. De twee stukken bevestigden elkaar en vullen elkaar aan.

Dineke maakte ons ook attent op de voorstelling Narciss, gespeeld door Kathenka Woudenberg.

Over 2011 vindt u in dit bulletin naast het financiële ook het secretariële jaarverslag.

In het vorige bulletin maakte ik melding van de mening van neurowetenschapper Dick Swaab dat wij ons brein zijn, met de mogelijke consequenties van die gedachte voor onze ideeën over vrije wil of gedetermineerdheid. In het blad 'Kijk' vond ik een aardig artikel dat aandacht aan de biologische aspecten van kwaad besteed en in Cogiscope een artikel over neurotransmitters die een rol spelen bij het ontstaan van stress en trauma. Een andere invalshoek dan we gewend zijn, wel aardig om te weten. Ik kwam op het spoor van een studie over Poolse kinderen die door de Duitsers

geroofd werden en naar Oostenrijk en Duitsland werden gebracht om daar tot echte Ariërs opgevoed te worden.

Tot slot een stuk over Johan Heesters, weliswaar van begin dit jaar, maar nog steeds boeiend.

Veel variatie in onderwerpen dit keer, voor elk wat wils.

Namens de redactie
Gonda Scheffel-Baars

Beknopt financieel jaarverslag over het jaar 2011

Helaas hebben we het jaar 2011 af moeten sluiten met een verlies. Dit wordt veroorzaakt door een paar factoren. Nog altijd zijn er een aantal donateurs, die wel de bulletins willen ontvangen en ook de andere informatie willen krijgen, maar zich er helaas niet toe kunnen brengen om de minimale donatie van 20 euro over te maken. Een aantal van hen leeft nog steeds in de gedachte dat wij subsidie ontvangen van de overheid, maar die tijd is al lang voorbij. Hierdoor is het totaal aan donaties lager dan het zou moeten zijn. De schenkingen en giften zijn gelukkig wel gelijk gebleven.

Omdat we nu een bestuurslid meer hebben en wij ons in het land vaker laten zien, zijn de reiskosten van het bestuur gestegen ten opzichte van het vorige jaar en daarbij ook de representatiekosten. Een andere tegenvaller is dat de bank meer kosten in rekening brengt dan vorige jaren.

Maar de grootste posten die het verlies in de hand hebben gewerkt zijn de kosten van verbetering van de website en de donateurdag, die in het teken van ons jubileum stond. Onze reserve is door het een en ander teruggelopen met ruim 4000,00 euro. Toch kunnen we op een goed jaar terugkijken wat betreft de resultaten van onze inspanningen en dan mag het wat geld kosten.

Uw penningmeester, Ton Scheffel.

Vanuit het bestuur

Donateursdag 2012

De donateursdag is dit jaar op **donderdag 22 november** en zal weer in Maarn worden gehouden. Alle donateurs hebben daarover reeds bericht ontvangen en u vindt ook nog een aankondiging in dit Bulletin. Wij hopen u allen in Maarn te zien!

Herdenken en Herkenning

Zoals beloofd in het vorige Bulletin willen wij graag de mening van onze donateurs over het herdenken horen. Aangezien slechts een klein aantal mensen op onze oproep in het Bulletin heeft gereageerd, hebben we besloten om u persoonlijk te benaderen. Dit is onlangs gebeurd per mail of per brief. Onze ervaring is dat mensen zich hierdoor meer aangesproken voelen en bereid zijn hun mening te geven. Ook nu komen zeer veel antwoorden binnen. We zullen u op de hoogte houden van de resultaten.

Voortgang projecten

Het project met het Nationaal Archief is nog in ontwikkeling, er zal *een speciale ingang via de website komen voor mensen die het Archief voor de Bijzondere Rechtspleging willen bekijken*. Het blijkt dat voor veel mensen de stap naar dit archief beladen en moeilijk is. Daarom is het belangrijk dat ze op een zorgvuldige manier er naar toe worden geleid. De juiste woordkeuze en goede uitleg over wat iemand kan verwachten, zijn daarbij van belang. Er wordt nu gewerkt aan de realisering en Herkenning blijft daarbij betrokken.

De *collectieve biografie van KFO* die wordt geschreven door de historicus Chris van der Heijden en waarvoor Herkenning een subsidie heeft gegeven, ligt op schema en zal over anderhalf jaar verschijnen.

Hulpverlening

De landelijke gespreksgroep

In juni werd de gespreksgroep die vorig jaar november begon afgerond. De deelnemers vonden de groep erg fijn en vier deelnemers hebben zich dan ook weer opgegeven voor

onze volgende gespreksgroep die op 1 september begint. Ook hebben zich enkele nieuwe deelnemers aangemeld. Jeanne Diele en Hans van Hoof die deze groepen begeleiden hopen dat het weer vruchtbare gespreksmiddagen worden.

Mocht u ook belangstelling hebben om eens in zo'n gespreksgroep mee te draaien, dan kunt u zich opgeven bij Jeanne Diele, tel. 06-33057003 (de hulptelefoon van Herkenning), email: j.diele-staal@online.nl of Hans van Hoof, tel. 06-333186793, email: h.hoof93@chello.nl, beide gespreksleiders. De gespreksgroep komt 1x per 2 of 3 weken bij elkaar op zaterdagmiddag in Amersfoort.

Hulptelefoon

Weet, dat u ons altijd kunt bereiken onder het nummer, dat sinds september 2011 nieuw is: 06-333186793. Het is ook mogelijk om een persoonlijk gesprek te hebben.

Gastlessen

Vanaf maart t/m begin juli waren het drukke maanden voor gastlessen op scholen, die worden georganiseerd door het Herinneringscentrum Westerbork. Het is een goede zaak dat er zoveel scholen vragen naar een gastles door iemand met onze achtergrond. De leerlingen zijn over het algemeen goed voorbereid door hun docenten en heel geïnteresseerd. Het blijkt een goede manier om het verhaal van KFO aan jongeren over te brengen.

Werken aan de website

Helaas heeft de vernieuwing van de site weer vertraging opgelopen, wij betreuren dat als bestuur zeer. We zijn nu bezig om te kijken hoe er zo snel mogelijk een oplossing kan komen.

Hartelijke groeten,

Het bestuur

Beknopt Jaarverslag van de secretaris

Als bestuur zijn we in 2011 zeven keer bijeen geweest. Tijdens die bestuursvergaderingen kwamen allerlei zaken aan de orde. De belangrijkste onderwerpen waren het dertig jarig jubileum, het anders inrichten van de hulpverlening per telefoon, de samenwerking met de Stichting Vrienden van Herkenning, het reilen en zeilen van de gespreksgroepen en het al of niet openbaar maken van de dossiers van de ouders die na de oorlog te maken hebben gehad met de Bijzondere Rechtspleging.

Op 25 november hebben wij onze donateurdag gehouden in het Nationaal Archief. Ruim zeventig donateurs waren aanwezig en in het programma was aandacht voor 30 jaar Herkenning met toespraken van voormalige voorzitters van Herkenning, Dick Woudenberg, en Marcel Kemp, en de huidige voorzitter Mevr. Cuny Holthuis-Buve. Ook kregen de aanwezigen uitleg over de werking van het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging en het Verhalenarchief. In de middag was er een rondleiding door de archieven.

In het verslagjaar hebben we een email-enquête gehouden onder onze donateurs naar aanleiding van het eventueel eerder openbaar maken van de dossiers van de bijzondere rechtspleging. Ruim zeventig van hen hebben de moeite genomen om te reageren. Over de resultaten hebben we gesproken met het Nationaal Archief en voorlopig blijft alles bij het oude.

Gezien het feit dat de groep vrijwilligers, die ons actief steunen kleiner wordt, waren we genooddaakt de telefonische hulpdienst anders in te richten. We zijn blij met het feit dat deze toch nog gewoon door gaat.

Hoewel er geen sprake meer is van regionale gespreksgroepen zijn we blij dat er nu een landelijke gespreksgroep van de grond gekomen is. Een is al weer geïndigd, de ander loopt door tot medio 2012.

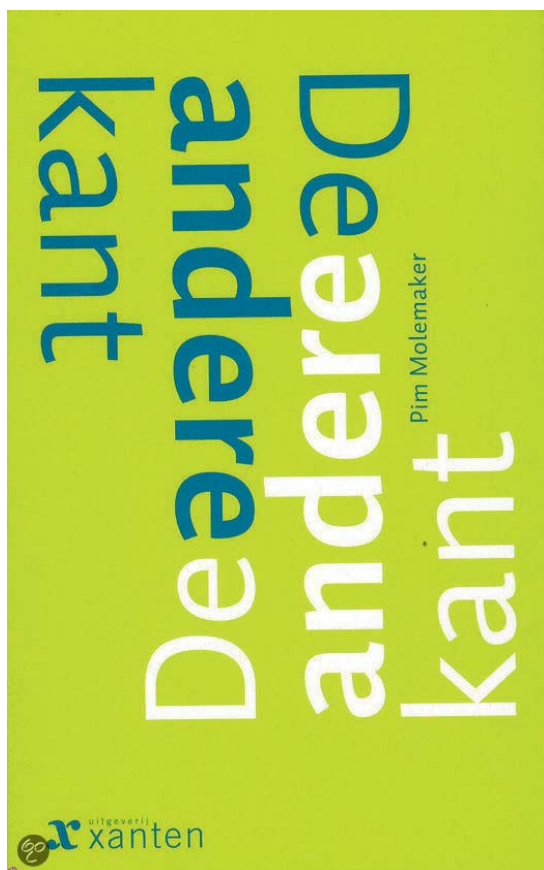
Het Bulletin en het Internationale Bulletin zijn het afgelopen jaar respectievelijk vier en twee keer verschenen. De website wordt vernieuwd en zal medio 2012 weer klaar zijn.

Ook de problematiek van onze donateurs is ruim aan bod geweest bij de media.

Eind 2011 is er een nieuw bestuurslid bijgekomen, dat in 2012 de functie van secretaris gaat invullen.

Al met al kunnen we terugkijken op een goed jaar.

Uw (voormalig)-secretaris,
Ton Scheffel

PIM MOLEMAKER: DE ANDERE KANT

Uitg. Xanten, ISBN 978-94-91446-03-0

Toen Pim mij een jaar of twee geleden de eerste versie van zijn boek toestuurde, had ik eigenlijk niet zoveel tijd om het te lezen. Maar na ons gesprek was ik toch benieuwd hoe hij de ervaringen van een dochter van een NSB'er onder woorden had gebracht. Ik kon in elk geval een begin maken, dacht ik, maar las het boek in één keer uit. Niet dat ik wilde weten hoe het afliep, wat Sophie meemaakte was in grote lijnen hetzelfde als wat veel andere kinderen van NSB'ers hadden meegemaakt. Helaas al te bekend dus bij ons, lotgenoten. Maar Pim wist de gevoelens en gedachten van het meisje zo goed te schilderen dat ik als het ware wat hij vertelde voor me zag als in een film: even inzoomen op een detail - het optrekken van een wenkbrauw, een flikkering in de ogen, de schuwheid van een blik, de donkerheid van de wolken, de fijne waterdruppeltjes van mist op je gezicht, de schittering van het water in de rivier.

De definitieve versie van het verhaal, zoals het nu als boek uitgegeven is, boeide me opnieuw. De structuur van het boek is veranderd, sommige gebeurtenissen zijn vanuit een ietwat andere hoek belicht, maar de lijn blijft uiteraard hetzelfde. Het kind-perspectief doet je beseffen hoe kwetsbaar een kind is omdat het niet weet en niet begrijpt als het geen antwoord krijgt op zijn vragen. Alle grote thema's komen aan de orde: de eenzaamheid, de uitsluiting en het schelden, de vlucht naar Duitsland, het beschieten van de trein, terug naar Nederland en dan niet naar huis maar naar een kindertehuis en een interneringskamp, de gezinshereniging die alleen maar concreet en niet emotioneel is. En dan opnieuw de afwijzing, door mensen die 'het' weten of 'het' alsnog te weten komen en dan hun houding veranderen – niet altijd uit haat of rancune, maar omdat de eigen familiegeschiedenis een blokkade vormt.

Al die elementen zijn onderdeel in een verhaal dat zich voor je ogen ontrolt en waarin mensen getekend worden in hun kleinheid en grootheid.

GSB

VRAAGGESPREK MET BAS KROMHOUT

Hoe kwam je op het idee om je proefschrift over Feldmeijer te schrijven?

'In 2003 sprak ik de zoon van Henk Feldmeijer, Ekke. Ik deed toen in opdracht van *Historisch Nieuwsblad* en in nauwe samenwerking met Herkenning onderzoek voor mijn boek *Fout geboren. Het verhaal van kinderen van foute ouders*. Eerst hielden we een enquête onder honderden mensen die ooit contact hadden gezocht met Herkenning en uit de respondenten selecteerde ik 21 personen voor een uitgebreid interview. Ekke was daar één van. Het feit dat zijn vader een hoge NSB'ers was geweest, prikkelde mijn nieuwsgierigheid.

Bas Kromhout

Toen ik ter voorbereiding op het interview las wat De Jong over Henk Feldmeijer had geschreven, vond ik twee dingen direct fascinerend. Ten eerste was hij, toen hij Voorman van de Nederlandse SS werd, net zo oud als ik destijds: 29 jaar. En ten tweede was hij het soort fanatieke nazi waarvan ik altijd dacht dat die in Nederland niet voorkwam. Ekke zei het zo: "Mijn vader collaboreerde niet met de bezetter, hij was de bezetter".

Ik wilde graag weten wat die Feldmeijer bezielde, maar er was nog nooit uitgebreid biografisch onderzoek naar de man gedaan. En dat terwijl zijn levensverhaal alle ingrediënten bezat voor een spannend boek: oorlog, intrige, overspel, zelfs een spectaculaire dood. Al heel snel besloot ik dat ik dat boek dan maar zelf moest schrijven. Overigens had ik nog helemaal niet het idee om er een proefschrift van te maken, dat kwam pas veel later.'

Waarom de universiteit van Groningen, vanuit jouw woonplaats niet naast de deur!

'Dat klopt, maar het is wel de enige universiteit met een Biografie Instituut. Toen ik herfst 2010 een rudimentair manuscript afhad, vroeg ik de directeur, professor Hans Renders, om het te lezen en zijn mening te geven. Hij las een paar hoofdstukken en vroeg mij toen bij hem te promoveren.

Die kans heb ik aangegrepen, al heb ik wel even gearzeld. Ik had al een paar jaar eenzaam op mijn zolderkamer zitten ploeteren en ik begon een zekere uitputting te voelen. Als je dan besluit te willen promoveren begint er een heel nieuw traject van onderzoeken, overdenken en formuleren, en laat je anderen toe tot dit proces. Van tevoren wist ik niet waar dit toe zou leiden en hoeveel extra tijd dit zou vragen.

Achteraf ben ik blij dat ik het aanbod van Hans Renders heb aangenomen. Samen met Bart van der Boom en Edwin Klijn heeft hij mij anderhalf jaar lang begeleid – overigens vonden de sessies niet in Groningen plaats, maar in Amsterdam. Het oorspronkelijke manuscript heb ik helemaal herschreven. Het boek is er een stuk beter van geworden.'

Waarom heb je gekozen voor onderzoek naar één lid van de NSB en niet voor onderzoek naar de organisatie of onderdelen van de organisatie?

'Mijn fascinatie ging in de eerste plaats uit naar de persoon Feldmeijer. Ik wilde weten hoe hij in elkaar zat, hoe hij een extremist was geworden. Door me met hem bezig te houden kwam ik ook veel te weten over de Nederlandse of Germaanse SS, die binnen de NSB een aparte positie innam. Enerzijds vormde Feldmeijers SS een afdeling van Musserts beweging, anderzijds maakte zij deel uit van de grote SS-organisatie van het Derde Rijk, die in Nederland werd vertegenwoordigd door Hanns Albin Rauter.

De Groot-Germaanse politiek van de SS botste met de nationalistische agenda van de NSB. Feldmeijer en Mussert waren tijdens de bezetting dan ook bijna voortdurend met elkaar in conflict. In hoge SS-kringen is serieus overwogen Mussert af te zetten ten gunste van Feldmeijer. Het liefst was hij met zijn SS'ers uit de NSB gestapt, maar de Duitsers wilden juist dat zij de beweging van binnenuit zouden radicaliseren. Als NSB'er was Feldmeijer dus niet representatief, maar hij oefende wel invloed uit op de koers van de beweging.'

Wat was de vraagstelling voor je proefschrift?

'Hoe is Feldmeijer van een leuk en slim jongetje uitgegroeid tot een politiek extremist met bloed aan zijn handen? Hoe verloopt zo'n proces? Als theoretisch model heb ik gebruik gemaakt van sociaal-psychologisch onderzoek naar de radicalisering van terroristen. Sommige inzichten uit dat onderzoeksveld bleken heel aardig overeen te komen met Feldmeijers ontwikkeling. Hij is ook letterlijk te beschouwen als een terrorist, omdat hij medeverantwoordelijk was voor de Silbertanne-represailles, waarbij onschuldige burgers op geheimzinnige wijze werden vermoord.'

Had je veel bronnenmateriaal of was dat moeilijk toegankelijk?

'Ik ben natuurlijk veel in de studiezaal van het NIOD geweest. Vooral de archieven van de NSB en van Rauters dienst bleken veel stukken met betrekking tot Feldmeijer te bevatten. Verder heb ik onder meer gebruik gemaakt van CABR-dossiers van personen die nauw met Feldmeijer hebben samengewerkt, en heb ik stukken opgevraagd bij het Bundesarchiv in Berlijn.

De mooiste bronnen heb ik echter via particulieren in handen gekregen. Dankzij Feldmeijers kleinzoon Jeroen Otten – die mij op allerlei manieren heeft geholpen bij het onderzoek – kon ik beschikken over een schrift waarin zijn overgrootvader in 1961 herinneringen aan Feldmeijers jeugd jaren had opgeschreven. Verder maakte René Kok me er op een zeker moment op attent dat op Marktplaats een 'dagboek' van Feldmeijer te koop werd aangeboden. Het was al verkocht, maar Jeroen Otten wist voor mij via internetfora de koper te achterhalen. Deze was bereid een kopie van het document te maken.

Het bleek te gaan om een soort groeiboek dat Feldmeijer had bijgehouden voor zijn zontje. Hierin stonden de gebruikelijke dingen die een trotse vader zoal pleegt op te schrijven over de kraamcadeautjes en de eerste tandjes. Maar ook wilde hij Ekke via het groeiboek allerlei politieke boodschappen en levenslessen meegeven, die helemaal in lijn waren met het gedachtegoed van de SS. Het groeiboek laat zien dat Feldmeijer niet alleen tijdens kantooruren SS'er was, maar dat ook zijn gezinsleven helemaal in het teken stond van de leer.

Een andere bijzondere vondst betrof een dagboek dat Feldmeijer heeft bijgehouden tijdens zijn dienst aan het oostfront. Dit werd mij via de Groningse historicus Robert Boxem in handen gespeeld. Het frontdagboek is inmiddels overgedragen aan het NIOD.'

Wat vind je van de cover van het Historisch Nieuwsblad waarop staat: Henk Feldmeijer, de foutste Nederlander aller tijden?

'Je vraagt dit waarschijnlijk vanwege het gebruik van het woord 'fout'. In mijn boek heb ik dit soort termen bewust achterwege gelaten, omdat je in een wetenschappelijke studie zo objectief mogelijk moet zijn en je verre dient te houden van morele oordelen. Die verklaren namelijk niets en bovendien is de lezer oud en wijs genoeg.

Waarom dan wel deze tekst op de cover van *Historisch Nieuwsblad*?

Omdat een tijdschrift een ander medium is dan een proefschrift. Een tijdschriftcover moet pakkend zijn en iedereen moet onmiddellijk snappen wat er wordt bedoeld. Het woord 'fout' is voor een redactie heel prettig, want het is kort en de lezer weet meteen: dit gaat over een collaborateur uit de Tweede Wereldoorlog.

Ik ben me ervan bewust dat het stempel 'fout' vaak op de verkeerde mensen is geplakt, zoals op kinderen van nationaal-socialisten. Sommigen zouden het daarom misschien liever uit het woordenboek schrappen. Ik vrees dat dit niet gaat. 'Fout' is ingeburgerd taalgebruik. We spreken ook nog steeds van de zestiende-eeuwse 'ketterverbranding' en de 'Politionele Acties', terwijl we eigenlijk 'terechtstelling van andersgelovigen' en 'de Nederlands-Indonesische oorlog' zouden moeten zeggen. Maar op het moment dat we een groot publiek willen bereiken moeten nuance en politieke correctheid helaas wijken voor het criterium van herkenbaarheid.

Wat de covertekst betreft heb ik meer moeite met de woorden 'aller tijden'. Wat wreedheid en misdadigheid betreft lijkt het me dat er stevige concurrentie is van nogal wat andere figuren uit de vaderlandse geschiedenis. Bovendien zou de term 'fout' in mijn ogen exclusief moeten

Henk Feldmeijer

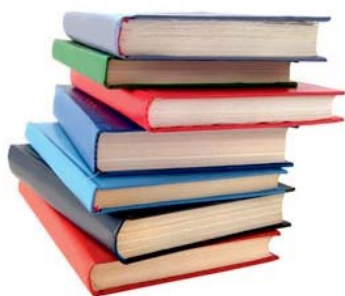
verwijzen naar een nationaal-socialistische gezindheid tijdens de Tweede Wereldoorlog. Was Feldmeijer de foutste Nederlander, in de zin van de meest fanatieke nazi van eigen bodem? Die stelling durf ik wel te verdedigen.

Natuurlijk had Feldmeijer menselijke kanten. Hij was immers geen gevallen engel, maar een mens van vlees en bloed, met wie je je kunt identificeren. Sommigen schrikken daarvoor terug en willen elke vorm van identificatie vermijden. Dat zag je aan de discussie rond de film *Der Untergang*: er werd schande van gesproken dat Hitler kort in beeld kwam als hondenliefhebber en charmante werkgever.

Ik snap dat niet. Juist als je vindt dat de Tweede Wereldoorlog een morele les bevat, zou je moeten benadrukken dat het 'gewone' mensen waren die vreselijke misdaden hebben begaan. Wie Hitler en zijn aanhangers afschildert als creaturen uit de hel, heeft geen enkele reden om te reflecteren op de eventuele rotte plekken in zijn eigen ziel en in de huidige samenleving.'

Heb je al weer een nieuw onderzoeksonderwerp op het oog?

'Dit proefschrift heb ik in mijn vrije tijd, naast een baan van 32 uur in de week bij Historisch Nieuwsblad, geschreven. Zo doe ik het niet nog een keer, zeker niet nu één dag in de week bestemd is voor mijn acht maanden oude zoontje. Maar wie weet, in de iets verdere toekomst. Misschien zou ik voor de afwisseling eens een keer iets over verzetsmensen moeten schrijven.'

Donateursdag 2012

Zoals al aangekondigd in het Bulletin van juni jl. houden we dit jaar onze donateursdag op donderdag 22 november in de Twee Marken in Maarn. Aangezien er dit jaar een groot aantal boeken van en over kinderen van foute ouders uitgekomen zijn, zijn de auteurs uitgenodigd om daarover iets te komen vertellen. En als u dat wilt, kunt u ook hun boeken daar kopen. We eindigen de dag met de mogelijkheid om uitgebreid met elkaar bij te praten.

NB. Alle donateurs hebben hierover persoonlijk bericht gekregen, mocht u dat niet ontvangen hebben, meldt u dit dan even aan het secretariaat.

POLLMANN: VOORTGAANDE STEREOTYPERING VAN DE NSB

door Dick Kampman; 2012

Wat u hier leest is een deel uit een uitgebreidere bespreking van het boek NOTITIES BIJ MUSSERT & CO; DE NSB-LEIDER EN ZIJN VERTROUWELINGEN; T. POLLMANN, (Boom; 2012; ISBN 978-94-6105-547-7) . De volledige tekst treft u aan op <http://www.uitgeverida.nl>.

Pollmann opent haar boek met de vraag die meteen het basisthema van het boek is: “Hoe kon deze politieke beweging met een schokkend crimineel karakter in de verbeelding van Nederland inkrimpen tot een marginale club van mensen die het spoor wat bijster was” (Inleiding, p. 9). In het onderstaande wil ik aantonen dat Pollmann in haar boek onjuiste en zwakke elementen opvoert, die bijdragen aan een onterechte, ongunstige stereotypering van “Mussert & Co” en van de NSB. Het is overigens niet mijn bedoeling om het Nederlandse nationaal-socialisme te verontschuldigen of om het te bagatelliseren.

Het boek bevat 12 hoofdstukken. Het zijn losse artikelen. Waarschijnlijk zijn ze niet in de huidige volgorde geschreven. Er staat dat in principe alle hoofdstukken apart gelezen kunnen worden (p. 9), maar het komt voor dat informatie die relevant zou zijn in een bepaald hoofdstuk niet daarin opgenomen is. Dat kan kwalijke gevolgen hebben.

In hoofdstuk 1 stelt Pollmann dat hoogleraar in de rechtsfilosofie en procureur-generaal bij de Hoge Raad, mr. G.E. Langemeijer, al snel na de Tweede Wereldoorlog waarschuwde tegen het vervlakken van het besef dat de politieke collaboratie in schokkende criminaliteit was geresulteerd (p. 22). Ook De Haan/Romijn hebben zich nog in 2009 in dergelijke termen uitgelaten, aldus Pollmann (p. 20). Er worden geen aantallen of percentages genoemd.

Langemeijer wees er op dat het eerste programma van de NSB zijn programmapunten ontleende aan *Das Programm der NSDAP und seine Weltanschauliche Grundgedanken* van de antisemiet dr. ing. Gottfried Feder. Later (hfdst. 6, p. 123) herstelt Pollmann deze uitspraak, zij geeft dan aan dat Mussert zijn programma “...ten dele...” ontleende aan dit werk. Welk deel, geeft zij niet aan. Het kan bijna niet anders dan dat we uit deze citaten en interpretaties moeten lezen dat het oorspronkelijke programma van de NSB schokkend antisemitisch van karakter was. Uit het gegeven dat het programma van de NSB programmapunten ontleende aan Feder kan echter zonder specifieke verwijzing niet noodzakelijk afgeleid worden dat het programma van de NSB, of de NSB als organisatie, structureel antisemitisch waren. Maar Pollmann volstaat hier met deze uitspraken en laat dit gegeven als een ijle wolk van beschuldiging boven Mussert en de NSB hangen.

De politieke keus van de NSB voor een fascistisch of nationaal-socialistisch programma wordt bij Pollmann niet geplaatst tegen de achtergrond van de internationale politieke en economische situatie in de jaren 20 en 30 van de vorige eeuw. De Russische revolutie en de brede maatschappelijke ontwrichting veroorzaakt door de beurskrach van 1929, wordt op geen enkele manier aan de orde gesteld. Pollmann bedrijft ook geen geschiedschrijving van instituties.

Zij schetst een groep personen (Mussert & Co), die zij niet plaatst tegen een structurele achtergrond.

Als voorbeeld kan hier gelden de uitgebreide beschrijving van politieke en huiselijke handel en wandel van Mussert en Van Geelkerken en hun naasten. In het geval van de vrouw van Van Geelkerken worden we zelfs opgezadeld met tabloid-geneuzel: heb ik er, als lezer, echt belang bij dat deze vrouw op een bepaald moment voor 430 gulden aan parfumerie, kammen, poeder enzovoorts, en voor 502 gulden hoeden had besteld of laten vermaken (p. 132)? Dit type schrijven heeft tot doel andere, mogelijk ernstiger feiten in een sfeer

van algemene ongunstigheid te plaatsen. Er worden geen pogingen gedaan om, in dit geval, het parfumerie-gebruik van een NSB-vrouw te vergelijken met een soortgelijke consumptie in andere gefortuneerde groeperingen in de samenleving.

Een ander gebied van kritiek betreft de opvattingen van Pollmann over de beeldvorming ten aanzien van Mussert en van de NSB die in de periode na de Tweede Wereldoorlog ontstaan zou zijn. Zij spreekt in dit verband van mildheid (hfdst. 1, p. 20). Omdat de NSB als “criminele” groepering niet goed te begrijpen zou zijn tegen de achtergrond van een “goed” Nederland, zou er de behoefte ontstaan zijn om van Mussert een beeld te schetsen van een kleinburgerlijke, zelfs wat onnozele man; en ook zijn achterban zou met dit type mildheid bejegend zijn. Pollmann onderzoekt dit thema niet uitgebreid en ze geeft geen breed overzicht van opvattingen op dit terrein.

Het beeld van “mildheid” dat Pollmann hier schetst is onjuist: Er is in de naoorlogse literatuur over de collaboratie in de Tweede Wereldoorlog een brede ongunstige stereotypering van de NSB aanwijsbaar.

Er is sprake van een volledig ontbreken van mildheid. Achter de stereotypering van de NSB duikt in het algemeen een onjuist beeld van het verleden op (vgl. *Kritische Beschouwingen over Collaboratie; Stereotypering van de NSB*; D. Kampman; 2011; ISBN 978-90-232-4814-9; Koninklijke Van Gorcum, Assen).

Hoofdstuk 4 bij Pollmann handelt over het geld van Mussert. Hij nam ontslag als ambtenaar na het ambtenarenverbod (1933) voor NSB en communisten. Mussert moest nu zelf in zijn levensonderhoud voorzien. Hij was al politiek actief in de NSB, maar als bron van inkomsten zocht hij die in het drukkers- en uitgeversvak. Al in de periode 1930-1940 brengt Pollmann het handelen van Mussert in verband met belastingontduiking, aanschaf van goederen uit door de bezetter geconfisqueerd joods bezit en pressie op mensen die niet wilden verkopen (p. 67). Historisch gezien is deze uitspraak een misser van Pollmann,

omdat het hier in ieder geval handelingen betreft die pas tijdens de Tweede Wereldoorlog gespeeld kunnen hebben.

Een en ander houdt verband met de sfeer die Pollmann wil schetsen: Mussert zou altijd al een onbetrouwbare, tot het criminele neigende persoon zijn geweest, die in de jaren 30 zich op onbehoorlijke wijze verrijkt zou hebben.

Maar dat is, gezien het materiaal dat hier wordt aangereikt, een onjuiste visie. In de periode voorafgaand aan 1940 opereerde Mussert, als een niet onslimme, zich opwerkende, kapitalistisch georiënteerde ondernemer, die op een daarbij voor die tijd niet onaannemelijke manier een drukkers/uitgeversconcern (Nenasu) opbouwde. Het vermogen van Mussert wordt direct voorafgaand aan 1940 al geschat op €1.250.000,- (euro's!) (p. 79). Dus Mussert was toen al miljonair. Dit betreft echter geen criminaliteit in termen van de toen geldende economische verhoudingen.

Dit zijn enkele voorbeelden van kritiek op het boek van Pollmann. In mijn uitgebreide tekst (zie <http://www.uitgeverida.nl>; ook op aanvraag te krijgen bij dkampman@xs4all.nl) komen meer aspecten aan de orde. De bewijsvoering van Pollmann bevat veel onjuiste en zwakke elementen. Een belangrijk deel van haar interpretaties en conclusies draagt bij aan een onterechte, ongunstige stereotypering van “Mussert & Co” en van de NSB.

Tessel Polmann

HOE MIJN MOEDER “VROUW VAN” WAS EN DAAR IETS VAN WIST TE MAKEN

Anneke Luitjens was dochter van een dierenarts. Zij werd in 1920 geboren in Buitenzorg (Bogor) op Java, en groeide op in Roden, Drente. Eind jaren '30 werd haar vader lid van de NSB. Hij wist haar vier broers en zusters mee te krijgen. Anneke kwam in opstand.

In 1940 kon ze gaan studeren aan de School voor Maatschappelijk Werk in Amsterdam. Daar kwam ze in contact met jonge mensen die bij het verzet waren. Zij haakte af omdat ze niet bereid was geweld tegen haar familie te gebruiken. Zij vertelde ons hoe ze hielp kinderen weg te smokkelen uit de Hollandse Schouwburg.

De School werd al gauw gesloten vanwege de Ariërverklaring. Een predikant - die later veel mensen uit de handen van de Bezetter wist te houden - zei tegen haar dat *ze het tafelkleed niet mocht doorknippen.*

Anneke ging weer thuis wonen. Van daaruit trouwde ze met de Doopsgezinde predikant Johan Postma. Wat ze niet wist was dat hij zich gecompromitteerd had door propaganda te maken voor de zgn. Oost-kolonisatie. Hij had jaren contact onderhouden met Pruisische en Russische Mennonieten, en vond het een goed idee de westerse beschaving naar Oost-Europa te gaan brengen.

Het liep anders. Na de oorlog werd hij vastgezet in de gevangenis van Assen, haar vader en broers en zusters in Westerbork. Met haar moeder en twee kleine kinderen leidde Anneke anderhalf jaar een zwervend bestaan. In 1947 betrok ze een woonboot met man en dochters. Van daaruit moest Johan naar Zwolle voor hoger beroep: strafvermindering was te voorzien. Want een Joodse vriend had uit

Hollandse Schouwburg.

Texas een brief geschreven: Johan Postma had hem na de Kristallnacht uit Duitsland weggeholpen. Maar Johan – die een preekverbod opgelegd had gekregen - nam de benen, belandde in een hongerkamp in Gronau en vertrok met Anneke's broer Jaap naar Zuid-Amerika. Onder een valse naam. Het ging om een transport van de (doopsgezinde) hulporganisatie Mennonite Central Committee.

Ook nu wilde Anneke graag het tafelkleed heel houden. Zij bleef haar familie trouw. Die paste op ons, de kleintjes. Zo kon zij haar opleiding afmaken. Ze werkte bij Volksherstel en werd in 1949 directrice van een tehuis voor opleiding van gezinsverzorgsters. Daar, aan de Van Eeghenstraat in Amsterdam, konden wij kinderen weer bij haar wonen. Dit betekende rehabilitatie. Toch liet zij zich door Johan overhalen om ook naar Zuid-Amerika te reizen. Daar woonde het gezin zeven jaar in Mennonieten-kolonies in Paraguay en Brazilië. Al die tijd zette Anneke Johan onder druk om zijn straf te gaan uitzitten. Tenslotte zwichtte hij. Het gezin voer in 1957 terug, en reisde vanaf Genua door naar Nederland. Johan kreeg na zes weken detentie gratie van Koningin Juliana. Hij werd weer predikant in Friesland.

Maar Anneke's broer Jaap was inmiddels naar Canada vertrokken. Bij zijn toelating ontkende hij betrokkenheid bij een Nazi-organisatie. Jaren later brak hem dat op: Nederland vroeg Canada om uitlevering. Er was tussen beide landen geen verdrag dat die toestond. Zijn staatsburgerschap werd nu vervallen verklaard en hij werd uitgezet naar GB. Op het vliegveld van Londen stond de Nederlandse marechaussee klaar. Nu kon

Moeder het tafelkleed niet meer heel houden: de familie Luitjens viel uit elkaar. De publiciteit in Nederland was angstaanjagend. In de supermarkt hoorde Moeder: SS! SS! Ze kreeg dreigtelefoontjes. Ze weigerde te vragen om politiebescherming. Haar moeder was er niet meer, Johan kon haar niet bijstaan: hij was oud en ziek geworden, terwijl haar jongste dochter net was overleden.

Maar de plaatselijke gemeenschap, het dorp en ook de kerk, namen het voor hen op. Het was toen dat het tafelkleed binnen ons gezin werd gerepareerd: één van ons, kinderen, bezocht Oom Jaap in de gevangenis. Kort daarna overleed Vader. Negen jaar later werd ook de vrede tussen ons en de rest van de familie Luitjens hersteld.

Moeder deelde nog twaalf jaar haar leven met een gepensioneerde officier (die gelukkig nooit aan oorlogshandelingen had deelgenomen). Ze verzamelde kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen om zich heen. Toen in 2011 het einde naderde kwam de angst weer boven. Mijn zus, mijn broer en ik haalden haar daarom naar huis uit het zorgcentrum. Ze kreeg veel bezoek, en in de nacht waakten wij. Ze overleed op 15 augustus 2011.

Onze Moeder heeft het leven geleid van iemand die harmonie boven principes stelde. Zij deelde die houding met de meeste vrouwen van haar generatie. Wij zouden het anders doen. Maar wij worden ook niet langer beschouwd als verlengstuk van onze man en van onze familie. Ons past bescheidenheid en mededogen.

Janna F. Postma

1) In zijn boek "Collaboratie, Landverraad en Heldendaden" geeft Henk Eefting een resumé van de geschiedenis van mijn familie:

van Vaderszijde de Postma's uit Emmen, van Moederszijde de familie Luitjens uit Roden.

(Pag. 167vv).

2) www.hotelpostma.eu, *Een website gewijd aan mijn grootouders en hun nageslacht*, is op internet gezet door mijn broer, Wiebe Postma.

NARCISS,

dialogo voor één actrice. Geschreven door Gerardjan Rijnders. Gebaseerd op brieven, die de actrice over haar geschiedenis aan hem schreef. Gespeeld door Kathenka Woudenberg, dochter van de ons bekende Dick Woudenberg. Dit stuk wordt, samen met een ander stuk (de Gouden Koets) vanaf 20 september 2012 tot 3 mei 2013 gespeeld in een veertiental plaatsen. Voor de plaatsen en data verwijst ik naar de website van Kathenka Woudenberg : KORBEN.nl. Daar vindt u ook (pers aanklikken) recensies van het stuk, toen het dit voorjaar in Amsterdam als lunchvoorstelling werd gespeeld.

Op de 1e Pinksterdag, het was heel erg warm, ben ik vanuit Groningen naar Amsterdam gereisd om dit stuk te zien. Ik had gelezen dat het de geschiedenis van Kathenka vertelt, w.b. de oorlogsjaren van haar vader (aan het eind van de oorlog 17 jaar) en het oorlogsverleden van haar grootvader (een welbekende N.S.B.er) en de jaren erna. Wat zij, geboren in 1960, ervan heeft meegekregen.

Voorbereid op teleurstelling ging ik naar Amsterdam. Wat ik vreesde was afstand nemen van haar vader en grootvader, en veel aandacht voor schuld. Nee dus. Het stuk gaat over hoe het was voor Kathenka en hoe ze worstelt. In het bijzonder door het uitgebreide verhaal dat ze meekreeg van haar vader, en van de zuster van haar vader, is ze van jongs af aan doordrenkt van een zware geschiedenis. In het stuk is de PIJN zichtbaar, die ze heeft opgelopen: wie ben ik????? Voor mij was het een openbaring om over dezelfde pijn te horen, die ik ook zo goed ken. Ik had contact met een lotgenoot, die het stuk ook zag. Die was niet zo geraakt als ik. Die vond de tekst oppervlakkig en platvoers, en zei dat Gerardjan Rijnders de problematiek niet van binnenuit kent.

Ook de recensies zijn zéér uiteenlopend, qua begrip en waardering.

Wie zelf de tekst wil lezen, kan die online bestellen (8 euro) op www.denuwetonelbibliotheek.nl. Tekst # 122, 2012, Gerardjan Rijnders.

Dineke Swart.

SCHAAMTE

In het Compendium (p. 77en 78) wordt bij de problemen waarmee wij met onze achtergrond te kampen kunnen hebben ook 'schaamte' genoemd: lotgenoten kunnen zich [naast zich schuldig voelen] ook schamen over wat hun ouders hebben gedaan en over het feit dat zij tot een gezin behoren dat door de publieke opinie afgewezen wordt. Vaak schamen zij zich voor hun ouders die zich niet verzet hebben bij hun arrestatie of niet bij machte waren het ruwe optreden te stoppen.

Schaamte ook over de machteloze ouders in het

interneringskamp. Een kind wil immers opzien tegen ouders die 'alles kunnen'. Hun zwakte is moeilijk te verkroppen. Ze kunnen zich ook schamen omdat zij, zoals Van Ravesteijn schrijft 'er weet van hebben dat het concentratiekamp

mensenwerk is. Dat de ene mens de andere onontkoombaar en onherstelbaar kan verwonden. Zij schamen zich voor deze kennis die de wereld voor hen onheilspellend maakt.'(1)

Aan deze passage moest ik denken toen ik in het vierde nummer van Cogiscope van 2011 een aantal artikelen las over schaamte. Ik wil graag een paar interessante punten uit die teksten doorgeven.

Ton Zwaan wijst op het sociale karakter van schaamte. Als je in aanwezigheid van anderen iets doet of zegt dat afwijkt van wat op dat moment en in die context aan norm gehanteerd wordt, dan schaamt je je, al of niet naar aanleiding van blikken, gebaren of opmerkingen van die anderen. Je zou wel door de grond willen gaan, je klein maken, je voelt je afgaan. Dat kan ook als die anderen er (allang) niet (meer) bij zijn. Een therapeut zei eens over schaamte: wie zich schaamt denkt zich daarbij een honend publiek. Je schaamt je omdat je meestal zelf ook de norm van die context hanteert. Je valt jezelf dus ook tegen en niet alleen de anderen.

Een verwant gevoel is 'pijnlijkheid', dat we vooral ervaren als we getuige zijn van het gedrag van iemand anders dat afwijkt van de norm of van onze eigen norm. Pijnlijkheid gaat minder diep dan schaamte, omdat we bij schaamte zelf in het geding zijn en bij pijnlijkheid de ander centraal staat.

Schaamtegevoel is een product van onze opvoeding.

We nemen de goedbedoelde ge- en verboden van onze ouders en andere opvoeders over en

leven daarnaar als we opgroeien. Pas als volwassenen kunnen we ons ook van die normen afkeren als we zien dat ze ons schaden of dat we er niet langer achter staan.

Waarover mensen zich schamen en hoe schaamte geuit wordt, varieert van cultuur tot cultuur, al zijn er wel universele trekken in schaamte aan te wijzen. De socioloog Norbert Elias noemde schaamte een aspect van civilisering. In de Middeleeuwen ging het publiek graag kijken naar een terechtstelling, al kunnen we ons dat nu niet meer goed indenken. De beelden van mannen die het lijk van Khadafi gingen bezichtigen roepen bij ons gevoelens van afkeer op, terwijl het voor de Libiërs een totaal geaccepteerde handeling was.

Voortgaande civilisering kan geblokkeerd raken in tijden van geweld.

Er kan een omwenteling in de gedragsstandaard optreden: gedrag dat voorheen als pijnlijk of schaamtevol werd beschouwd, kan dan gaan gelden als juist, passend en zelfs gewenst. De Duitse samenleving vanaf 1933, maar ook de situatie in de tachtiger jaren in voormalig Joegoslavië en in de negentiger jaren in Rwanda zijn hier voorbeelden van.

De psychiater Louis Tas heeft krachtig stelling genomen tegen schaamte, zegt Ton Zwaan. Hij zag het als een ernstig obstakel voor zelfkennis en zelfontplooiing en vanuit het gezichtspunt van een therapeut is zo'n visie wel begrijpelijk.

Zwaan stelt hier echter tegenover dat juist degene die over een evenwichtig en gedifferentieerd gevoel van schaamte beschikt aan zelfsturing kan doen en rekening kan houden met anderen. 'En wie pijnlijk getroffen wordt door de dagelijkse doorbreking van terechte taboes op grofheid, geweld, groepshaat en collectieve superioriteitswaan, hier en elders, is geen benepen conformist, maar draagt bij aan het in stand houden van de menselijke beschaving.'

Ook Pim Scholte constateert dat we ons zowel kunnen schamen als anderen ons gedrag waarnemen en dat afkeuren, maar ook als die anderen afwezig zijn. Als ons gedrag afwijkt van de algemeen geldende norm, die wijzelf ook accepteren, schamen we ons daar ook over in ons eentje. Mensen schamen zich bovendien ook als ze normen 'overtreden' die zij zichzelf gesteld hebben, een ideaal of hun geweten verloochenen. Al met al is schaamte toch overwegend een sociale emotie.

Ashwin Budden, een medisch antropoloog heeft in een artikel over het post traumatische stress syndroom aandacht gevraagd voor 'het sociale zelf'(2).

Daar verstaat hij onder de kern van onze identiteit, door ons ervaren als vast en integer tegenover de sociale omgeving.

Je hebt en bent een identiteit door je gevoel van continuïteit en afgrenzing tegenover de omgeving, en omdat de omgeving je als identiteit kent en erkent. Waarden en normen helpen die integriteit te handhaven, maken sociaal leven mogelijk. Ook schaamte kan helpen om ongewenste blootstelling aan overschrijding van persoonlijke grenzen te voorkomen. Het beschermt dus de integriteit en helpt het sociale zelf te consolideren en is als zodanig positief te waarderen.

Een trauma betekent een heftige aanval op het sociale zelf. Een externe factor onderwerpt de getroffene aan een niet te weerstane macht en normen en waarden worden vaak geschonden. Zowel de integriteit, de waardigheid als de moraliteit kunnen geschonden worden. Daarmee is het sociale zelf beschadigd en is schaamte opgeroepen. Primo Levi heeft als

geen ander geschilderd hoe de gevangenen in de concentratiekampen ontdaan werden van elke waardigheid. Dát verlies en de voortdurende dreiging van de dood vormden een immense bron van schaamte.

Hier speelde eigen falen geen enkele rol. Toch kan onderwerping aan een absolute macht ook schaamte oproepen. De slachtoffers hadden het gevoel te falen, omdat dat gevoel hun door de onderwerpers werd opgedrongen. Zoals een meisje of jongen die seksueel misbruikt is het kan ervaren als eigen tekortkoming en zich daarover schaamt. Zelfs het fysieke geweld van bijvoorbeeld een auto-ongeluk kan door het slachtoffer

wegens het ontbreken van controle over de situatie een gevoel van schaamte (over de weerloosheid) oproepen.

Niet alleen bij het ontstaan van het trauma speelt de schade aan het sociale zelf een grote rol. Budden constateert dat een trauma nooit

een zuiver individuele ervaring is. Een psychotrauma gooit de verbodenheid tussen mensen overhoop, met desastreuze gevolgen voor allerlei sociale instituties zoals normenstelsels en onderlinge conventies. Als je geconfronteerd wordt met trauma, denk je niet automatisch en in de eerste plaats aan schaamte. Pim Scholte is van mening dat aan dit aspect van trauma veel meer aandacht besteed zou moeten worden in therapie.

Wouter Gomperts vertelde in zijn gesprek met Lies Schneiders dat schaamte in therapie niet alleen voor de cliënt, maar ook vaak voor de therapeut een onderwerp is dat liever uit de weg wordt gegaan. Schaamte gaat zo helemaal over jezelf. Je voelt je bekeken en negatief beoordeeld door de ander, je voelt je klein en je

maakt jezelf ook klein, je verliest het begrip voor en de acceptatie van jezelf. Heling bestaat er dan uit om jezelf niet al te veel lastig te vallen met wat verkeerd ging, weer begrip voor jezelf op te brengen.

Schaamte is een regulatiemechanisme in de grote wereld van de samenleving waar we ons houden aan bepaalde normen en waarden – die bekeken over tijd en ruimte sterk kunnen verschillen, maar in een bepaalde tijd en op een bepaalde plaats regel zijn. Schaamte regelt ook je eigen gevoels- en impulshuishouding.

Over overlevingsschuld zegt Gomperts dat de term overlevingsschaamte eigenlijk beter zou zijn. Mensen die hiermee te maken hebben, hebben het gevoel dat ze er eigenlijk niet mogen zijn, ze schamen zich dat ze bestaan doordat ze ingrijpende gebeurtenissen hebben overleefd terwijl anderen stierven.

Schaamte is er ook bij mensen die slachtoffer geworden zijn van massaal geweld.

Als je behoort tot een groep uitgestoten, soms al generaties lang, dan voel je je uitgebuit, vernederd, onderdrukt. Je zelfgevoel wordt daar door aangetast want je neemt de negatieve kijk van de onderdrukker over.

Dit zie je vaak in situaties waarin mensen seksueel misbruikt zijn door mensen waarvan ze voor het opgroeien afhankelijk zijn. Schaamte kan zo diep zijn, dat het zelfvernietigend wordt. Deze diepe schaamte kan ook leiden tot agressiviteit gericht tegen de buitenwereld.

Kinderen van oorlogsslachtoffers, maar ook die van mensen die aan de kant van de onderwerpers stonden schamen zich vaak voor hun ouders. Dat ze zich zo hebben laten vernederen, kinderen kunnen daar verdrietig maar ook boos over zijn. Waar ze zich dan ook weer over schamen, want die ouders hebben veel meegemaakt en verwijten zijn niet op hun plaats.

Kinderen van NSB'ers hebben het dan nog moeilijker dan de andere groepen omdat ze ook maatschappelijk geïsoleerd zijn komen te staan.

Schaamte als onderwerp in de therapie vergt

veel van cliënt en therapeut. Voordat het aan de orde kan komen zal er een vertrouwensrelatie moeten zijn opgebouwd. Het is ook zaak voor de therapeut om na te gaan waar in zijn eigen achtergrond schaamteproblematiek kan spelen, bijvoorbeeld als zijn (groot)ouders deel uitmaakten van het koloniale bewind of een rol speelden in de politionele acties. Als hij deze problematiek zelf verwerkt heeft kan het een extra instrument zijn in de therapie, omdat de therapeut zelf ten volle weet hoe pijnlijk schaamte voelt en hoe moeilijk het is om weer met empathie naar jezelf te kunnen kijken.

Het artikel van Natasja Rietveld gaat weliswaar over schaamte bij veteranen, zij bespreekt echter een aantal punten uit het onderzoek van Nancy Sherman die ook voor andere categorieën toepasselijk zijn (3). 'Als iemand zich schaamt als gevolg van een ingrijpende gebeurtenis betekent dit dat iemand zich zwak voelt of zelfs gaat geloven dat hetgeen gebeurd is het gevolg is van eigen onvermogen en zwakte. Schaamte gaat bij uitstek over persoonlijke ontevredenheid, over het afkeuren van jezelf, van wie en hoe je ten diepste bent. Daarom kan schaamte iemands eigenwaarde ernstig beschadigen en tot een intens negatief zelfbeeld leiden.

Mensen die zich schamen zullen dan ook niet makkelijk praten over hun ervaringen, en zullen zowel de situatie waarvoor zij zich schamen als de eventuele personen die daar deel van uitmaakten hardnekkig proberen te vermijden.

Mensen raken daardoor in een isolement wat het verwerken van de ingrijpende ervaring onmogelijk maakt. Verwerking van trauma kan immers alleen als iemand zich verbonden voelt met anderen en anderen vertrouwt.'

Joris Haagen schrijft over een onderzoek van de Hooge, Zeelenberg en Breugelmans waarin zij er aandacht voor vragen dat terugtrekken en vermijden niet de enige reactie op trauma hoeft te zijn (4). Afgezien van compensatiegedrag waarin schaamte wordt overschreeuwd door trots en agressiviteit, melden zij een derde mogelijkheid. Iemand die in een bepaalde situatie gefaald heeft,

kan zijn geschonden zelfbeeld proberen te repareren door in een soortgelijke situatie het juiste gedrag te vertonen.

Zij stellen dat een eerste reactie om het zelfbeeld te herstellen zal zijn gedrag van toenadering, prestatiedrang en herstelpogingen. Als die mislukken zal pas het terugtrekken plaats vinden wat tot een verdieping van het schaamtegevoel zal leiden en het zelfbeeld nog minder positief zal maken.

Dit verschijnsel van herstelpogingen en toenadering komt denk ik (GSB) alleen of vooral voor als een persoon zélf inderdaad gefaald heeft. Als er schaamte is omdat een externe factor de mentale kracht te bovenging en het 'sociale zelf' beschadigd is, dan zullen toenadering en herstelpogingen niet de eerste reactie zijn. Maar elke versteviging van het zelfbeeld zal meehelpen om de schaamte te verminderen en een plaats te geven. Als je je zelfbeeld kan verbeteren door succes in je werk, in je hobby of doordat je van lotgenoten leert dat zij met dezelfde problemen zitten en dat het dus niet of maar heel gedeeltelijk om problemen gaat die door jezelf veroorzaakt zijn, dan is er al veel gewonnen.

Groepstherapie en lotgenotencontact bieden mensen bovendien de kans om uit het isolement te komen en daarmee een stap te zetten naar herstel van het 'sociale zelf'. In de groep of binnen de lotgenotenorganisatie hoor je de verhalen van anderen die proberen hun schaamtegevoelens een plaats te geven of te overkomen en hoor je van hen die dat gelukt is.

GSB

1. L.W. van Ravesteijn, Kenmerken van de tweede generatie, in: *Psycho-sociale problematiek van de tweede generatie (2)*, Icodu, Utrecht 1983

2. A. Budden, The role of shame in posttraumatic stress disorder: A proposal for a socio-emotional model for DSM-V. in: *Social Science & Medicine*, vol 69 (2009), pp.1032-1039

3. N. Sherman, *The Untold War. Inside the hearts, minds, and souls of our soldiers*. New York/London, 2010

4. I.E. de Hooge, M. Zeelenberg & S.M. Breugelmans. 'Restore and protect motivations following shame, in: *Cognition & Emotion*, vol.24 (2010), pp.111-127

[Elders in dit nummer vindt u nog meer gedachten over schaamte in een artikel geschreven door Herman Vuijsje. Weliswaar schrijft hij over Joodse overlevenden en hun kinderen, maar een aantal door hem genoemde aspecten gelden m.i. ook voor andere groepen waar schaamte een rol speelt].

ADRESWIJZIGINGEN DOORGEVEN

Geef bij wijzigingen van uw post- of mailadres dit a.u.b. aan het secretariaat door.

In de laatste paar weken kwamen 5 brieven retour.

Als we niet over de juiste gegevens beschikken raakt het contact met u verbroken.

REDACTIONEEL COMMENTAAR

van Pieter Dykhorst

Op 4 mei vieren de Nederlanders Dodenherdenking: een gedenkdag, zoals Remembrance Day in de landen van het Britse Gemenebest en Veteranendag in de Verenigde Staten. Deze zijn allebei ontstaan uit Armistice Day (Dag van de Wapenstilstand): dat is van het einde van de Eerste Wereldoorlog.

De Nederlanders eren bij hun Herdenking militairen en burgers die zijn gevallen in de strijd - of bij de inzet om vrede te handhaven. Zij herdenken mensen die zijn omgekomen in de Tweede Wereldoorlog, en ook daarna.

Dit jaar werd de viering verstoord door een controverserend rondom het gedicht van een jongen van vijftien jaar. Auke de Leeuw won de jaarlijkse competitie om een gedicht dat in het openbaar zou worden voorgelezen, bij de plechtigheid in Amsterdam. Maar het gedicht werd afgekeurd omdat, ja, de man die werd geëerd aan de verkeerde kant had gevochten in de Tweede Wereldoorlog. Het organiserend comité stemde tenslotte in met het protest van maatschappelijke organisaties: zij stelden daarbij dat het gedicht een man eert die “geen slachtoffer was” van de oorlog maar “dader.”

Auke de Leeuw is genoemd naar zijn oom. Hij was één van de ongeveer 20.000 Nederlanders die – om verschillende redenen – aan Duitse zijde tegen de Russen vochten.

Zoals in alle oorlogen was het in het begin niet voor iedereen helder wat de inzet was.

Deze mannen en jongens vochten uit haat tegen het communisme, vanuit hun eigen fascistische ideologie, uit een naïeve overtuiging dat ze Nederland zo beter konden dienen, of alleen om te overleven. Een aantal van hen geloofde ongetwijfeld in de Duitse zaak. Auke's oom Dirk was één van vijf broers (er waren nog zes zusters) die vochten in de oorlog – de andere vier aan de kant van het Verzet. Auke's gedicht laat zien welke moeilijke keuzes een gewapend conflict oplegt aan mensen. Het gedicht heet dan ook *De Foute Keuze*. Naar de woorden van het gedicht te oordelen, voelde Dirk Siebe zich gedrongen tot deze keuze uit armoede en uit hoop op een

beter bestaan.

Als we het gedicht van Auke nader bezien is dat niet uit gebrek aan respect tegenover de Nederlanders die herdenken wie ze verloren in een gewapend conflict. Veeleer willen we onszelf toestaan een belangrijke vraag te stellen. Een vraag die we anders over het hoofd zouden kunnen zien. Het antwoord daarop willen wij afwegen.

“Hoe kunnen we leren van onze vergissingen als het ons niet is toegestaan ze te benoemen?” vroeg Auke in een interview.

Hij voegde er aan toe: “Ik ben geboren in vredestijd. Het is voor mij al moeilijk genoeg de juiste keuzes te maken – hoe moet dat dan geweest zijn voor mensen in oorlogstijd?” De competitie om het beste gedicht vroeg aan Nederlandse jongeren de gevolgen van de oorlog te beschouwen. Voor hen die hem hadden meegemaakt, in al zijn dimensies. Auke wilde laten zien dat “iedereen verliest in een oorlog.” Zijn gedicht doet dat, al is het dan niet op de manier waarop dat meestal gebeurt in gedichten die worden gelezen bij zo'n nationale plechtigheid. Auke wilde laten zien dat “iedereen in een oorlog verliezer is.” Door zijn verhaal te vertellen draagt Auke de last van zijn oom. Hij geeft zijn eigen zwakheid toe bij het maken van keuzes.

Hij herinnert ons er aan dat het doel van herdenken opbouw is.

Als we de last van het kiezen met elkaar delen, dan helpt ons dat een cirkelgang van lijden en herdenken in de toekomst te voorkomen. Dat is een vorm van vrede stichten die de gemeenschap versterkt en bruggen bouwt: van compassie en van begrip tegenover anderen.. [Lees Auke's gedicht op pag. 33 van dit nummer van *In Communion*.]

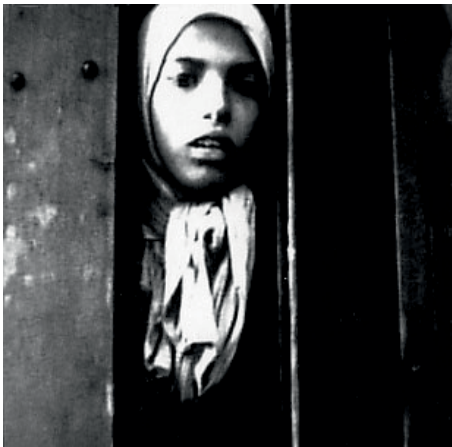
Pieter Dykhorst is redacteur van het internationale tijdschrift van (Oosters) Orthodoxe Christenen voor Vrede. Hij is Amerikaans staatsburger.

Veel Joodse oorlogsoverlevenden hebben zich lange tijd geschaamd: dat zij ontmenselijkt waren geweest, zichzelf niet hadden verdedigd of niet solidair genoeg waren geweest. Dit verandert, stelt Herman Vuijsje in de NRC van vrijdag 4 mei 2012.

Afscheid van de schaamte om de oorlog

De foto van Joodse jongemannen die op 22 februari 1941 op het Jonas Daniël Meijer-plein in Amsterdam werden bijeengedreven, is een van de aangrijpendste beelden van de Jodenvervolging in Nederland.

Evenals andere 'iconische' afbeeldingen uit die tijd, zoals het jongetje met zijn armen omhoog in het getto van Warschau en het zigeuner meisje in de trein die vertrekt uit Westerbork, lijkt het een tafereel uit een andere wereld.

Settela

Voor latere generaties is het onvoorstelbaar dat dit werkelijk is gebeurd

– vanwege de ongekende wreedheid, maar ook om een andere reden: we weten niet wie er op deze foto staan. Bij alles wat over de Jodenvervolging is geschreven, bleef het rond dit soort beelden, waarop mensen te zien zijn op het moment van hun diepste vernedering, stil.

Vorig jaar veranderde dit.

Een dochter van een van de mannen op de foto maakte zich bekend. Toen het Joods Historisch Museum hieraan een kleine tentoonstelling wijdde, dachten nog twee families in dezelfde man hún oom en grootvader te herkennen. De tijd is klaarblijkelijk rijp om onder ogen te zien dat het hier gaat om een zaterdagmiddag die echt heeft bestaan, niet zo lang geleden, in het

hart van Amsterdam.

Onlangs hebben ook andere overlevenden en nabestaanden van de massamoord hun zwijgen doorbroken. Sonja Barend, Maurice de Hond en Bram Moszkowicz – om de bekendsten te noemen – vertelden voor het eerst over de verwoesting die de oorlog heeft aangericht in hun familie.

Dat zij daar zo lang mee wachtten, hangt waarschijnlijk samen met een gevoel dat bij veel slachtoffers en overlevenden bestond: schaamte.

Deze schaamte, bij degenen die hier op het eerste gezicht juist geen reden toe hadden, is inmiddels vrij uitgebreid gedocumenteerd.

„Het besef te behoren tot een groep die straffeloos kon worden vernederd en mishandeld, was schaamteverwekkend”,

constateerde psychiater Louis Tas al lang geleden. „Schaamte is het gevoel dat je in de ogen van anderen compleet waardeloos bent en dat ze daarin nog gelijk hebben ook.”

Deze laatste toevoeging is minder vreemd dan ze klinkt. Hoe viel het anders te verklaren dat zo weinigen de vervolgdgen te hulp kwamen? Misschien waren ze dat niet waard...

Ook waar wel hulp werd geboden, lag schaamte op de loer. Abram de Swaan wees hierop in zijn rede bij het vijftigjarig bestaan van het Anne Frank Huis in 2010:

„Anne voelde zich bezwaard dat anderen zich zoveel inspanning getroostten en zo groot risico namen voor haar en haar huisgenoten. [...] Ik denk dat ze zich doodschaamde om haar hulpeloosheid.”

In zijn boeken *Het respijt* en *De verdronkenen en de geredden* onderscheidde Primo Levi een reeks oorzaken van schaamte bij kampslachtoffers:

zij totaal ontmenselijkt waren geweest, dat ze niet genoeg hadden gedaan om zich te weer te stellen of dat ze niet solidair genoeg waren geweest met anderen die het niet hadden overleefd. Ook noemde hij nog een diepere gewaarwording van schaamte, minder als slachtoffer dan als getuige: aanwezig te zijn geweest bij het ultieme kwaad – te hebben gezien dat dit kwaad bestaat, „onherroepelijk

deel uitmaakt van de wereld van de bestaande dingen”.

Niet alleen de schaamtegevoelens zelf vertoonden een grote variatie, maar ook de relaties die erdoor werden gekleurd. Schaamte en zwijgzaamheid konden de kop opsteken in welhaast alle sociale betrekkingen die slachtoffers en overlevenden onderhielden – met de buitenwereld, maar ook met elkaar. Wie had kunnen onderduiken, geneerde zich tegenover kampoverlevenden. Kampoverlevenden voelden zich beschaamd tegenover lotgenoten die omkwamen of die het in het kamp 'moeilijker hadden gehad'. Zelfs het pure delen van de herinnering was met schaamte omkleed. Zo vertelt Berthe Meijer in haar boek *Leven na Anne Frank* (2010) dat ze met haar beste vriendinnetje, dat evenals zij het kamp had overleefd, nooit sprak over die ervaringen.

Ook bij de naoorlogse generatie zette deze zwijgzaamheid zich voort.

Zelf zat ik begin jaren zestig in een middelbare schoolklas met zes Joodse en half-Joodse leerlingen. We wisten op een geheimzinnige manier van elkaar dat we Joods waren. Er werd nooit over gepraat, ook niet onderling. We wisten er simpelweg ook te weinig van, doordat er ook thuis over werd gezwegen. Pas nu, op reünies, blijkt hoe sterk de oorlogsherinnering doorwerkt in de levens van sommigen. Natuurlijk hing deze geprolongeerde zwijgzaamheid samen met de manier waarop onze ouders omgingen met hun gevoelens. Door te zwijgen, probeerden overlevenden hun slachtofferrol te relativiseren en hun kinderen te sparen.

Zwijgen verdreef de schaamte niet, maar onttrok haar wel aan het gezicht.

Uiteindelijk lijkt het verloop van de tijd verlichting te brengen. Overlevenden en nabestaanden durven zich meer te uiten. Dit komt niet doordat de oorlogsherinnering verjaart of in vergetelheid zou raken. De herinnering aan de nazimisdaden lijkt met de jaren alleen maar meer onontkoombaar en verbijsterend te worden, ook in de ogen van

jongeren.

Wat voorbijgaat, is niet de intensiteit van de herinnering, maar het gevoel van (plaatsvervangende) schaamte dat eraan kleefde. Niet alleen de toenemende tijdsafstand tot de oorlog schept hiervoor ruimte, maar ook de gevorderde leeftijd van de betrokkenen, het aantreden van nieuwe generaties en veranderingen in het sociaal-culturele klimaat. Van belang is hierbij dat het om schaamte gaat – niet om schuld. Schuld is een besef van persoonlijk, moreel tekortschieten. Bij schaamte gaat het om een publieke aantasting van je zelfrespect, een gevoel van gezichtsverlies in de ogen van anderen. Schaamte is veel meer dan schuld een 'sociale' emotie en is hierdoor ook ontvankelijker voor veranderingen in de sociale omgeving. Voor niet-Joodse Nederlanders, de bystanders van destijds, kan hetzelfde onderscheid worden gemaakt. De meesten zullen zich niet persoonlijk schuldig hebben gevoeld over het feit dat ze allereerst dachten aan zichzelf en hun familie. Wel kunnen zij gevoelens van gêne hebben ervaren voor het oog van de buitenwereld – de Joden, maar ook hun eigen geloofs- of overtuigingsgenoten en de hele Nederlandse verzuilingscultuur met haar christelijke en humanistische inslag. Degenen die nog in leven zijn, waren toen kinderen. Zij hebben herinneringen aan het wegvoeren van burens en schoolvriendjes waartegen zij niets konden doen – herinneringen die later nog pijnlijker werden door de wetenschap dat in ons land een uitzonderlijk hoog percentage Joden is weggevoerd en vermoord. Ook bij hen leeft geen schuldgevoel, maar (plaatsvervangende) schaamte. Deze lijkt weg te ebben. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de reacties die het project van Guus Luijters en Aline Pennewaard om de weggevoerde kinderen hun naam en gezicht terug te geven, ook losmaakt in niet-Joodse kring.

Het wegebben van deze schaamtegevoelens kan worden verwelkomd, omdat het bijdraagt aan openhartigheid.

Door het 'inkleuren' van die zwart-witfoto's brengen we hen dichterbij onze werkelijkheid en bij de vragen die blijven verbonden met de massamoord op de Joden.

Herman Vuijsje is socioloog en journalist.

HET KWAAD IN JEZELF

'Waarom is de een gewelddadig en de ander niet?' zo vraagt psychologe Iris Dijkstra zich af in een artikel in het maandblad 'Kijk' nummer 7, 2012.

Zij vermeldt hoe filosofen, psychologen, neurowetenschappers, sociologen en juristen zich al decennialang het hoofd breken over de vraag:

is kwaad aangeboren of aangeleerd?

Op dit moment zijn de meeste wetenschappers geneigd te antwoorden: zowel het een als het ander. In de jaren zeventig was het absoluut taboe om het over biologische aanleg te hebben, maar de bètawetenschappers lijken nu meer aanhang te hebben dan degenen die in het verleden de nadruk legden op opvoeding en omgeving als belangrijkste veroorzakers van gewelddadig gedrag.

Iris knoopt hierbij aan door te stellen dat kennelijk onze kijk op kwaad bepaald wordt door de tijd waarin we leven en de cultuur waarin we opgroeien. Ze geeft twee voorbeelden ter illustratie: in sommige landen wordt homoseksualiteit als verderfelijk gezien en riskeert men zelfs doodstraf als men voor zijn geaardheid uitkomt, en in sommige culturen is het een groot goed als een dochter of zuster vermoord wordt omdat ze de eer van de familie heeft geschonden. Wat de één een terrorist noemt is voor een ander een vrijheidsstrijder. Daarom kun je beter spreken over 'agressief gedrag' dan over 'het kwaad', aldus Iris. Of je de aanslag op het WTC nu afkeurt of goedkeurt (zulke mensen zijn er ook), in beide gevallen zal er overeenstemming zijn over het feit dat het een agressieve daad was.

Iris Dijkstra

Aggressie is aangeboren en vervult een belangrijke rol wanneer je aangevallen wordt of in een noodsituatie verkeert. Hormonen en neurotransmitters zijn daarbij onontbeerlijk. Het mannelijke hormoon testosteron wordt al in de baarmoeder aan de foetus doorgegeven,

aan zowel jongens als meisjes, maar aan jongens meer. In de puberteit bereikt de testosteronspiegel een hoogtepunt. Onderzoek laat zien dat zowel jongens als meisjes agressief gedrag vertonen, maar jongens plegen in de puberteit tien maal zoveel moorden als meisjes en na de puberteit neemt dit soort gewelddadigheid ook snel af.

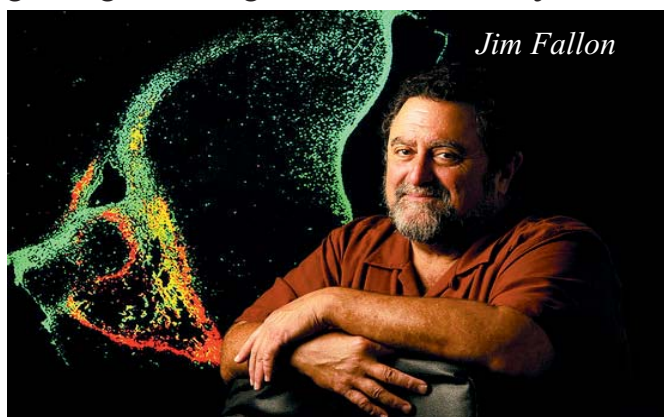
Een ander hormoon, cortisol, speelt een rol bij stress. Als iemand weinig cortisol aanmaakt is hij minder bang of gestresst en is de drempel naar agressie lager. Ook de zogenoemde neurotransmitters (vooral serotonine en dopamine) dragen hun steentje bij. Als de informatieoverdracht in de hersenen die tot de taak van deze transmitters behoort, niet optimaal is, kan het brein ontregeld raken en kunnen inschattingfouten het gevolg zijn.

Als een ongeboren baby te weinig voedingsstoffen krijgt, in tijden van hongersnood of oorlog, maar ook als de moeder rookt, teveel alcohol drinkt, drugs of bepaalde medicijnen gebruikt, of als de moeder angstig of gestresst is, dan komt het kind al met tekorten ter wereld. De filosoof Rousseau veronderstelde in de achttiende eeuw dat een mens als een onbeschreven blad papier geboren wordt. Dat is dus niet zo, blijkt nu. Na de geboorte gaan bepaalde ontwikkelingen in de hersenen echter nog wel door, dus 'karakter' is maar gedeeltelijk aangeboren. Met name de voorhoofdskwab ontwikkelt zich nog verder.

Hierin zetelen volgens de deskundigen onze impulscontrole, ons geweten, ons morele besef en ons vermogen om ons in anderen in te leven.

Die voorhoofdskwab is pas tegen de 20ste verjaardag volgroeid. Om emoties en angst op een juiste manier te verwerken speelt de amygdala een belangrijke rol. Is deze te weinig ontwikkeld, dan ben je minder bang aangelegd en ben je eerder geneigd tot agressie. Onderzoek heeft aangetoond dat bij de RAF-terroriste Ulrike Meinhof de amygdala door een uitstulpend bloedvat niet goed functioneerde en dat ook haar voorhoofdskwab was aangetast. Ook bij de massamoordenaar Charles Whitman bleek de amygdala niet goed te functioneren.

De Amerikaanse neurowetenschapper Jim Fallon werd voor een BBC-documentaire gevraagd zeventig hersenscans te bekijken en

te noteren wat hem opviel. Hij wist niet van wie de scans waren en ook niet wat hij zou moeten vinden. Maar al spoedig werd het hem duidelijk, want een aantal scans toonde duidelijke afwijkingen van de rest. Het bleek dat deze scans afkomstig waren van moordenaars.

Op verzoek van zijn moeder deed Fallon daarna onderzoek in zijn eigen familie, omdat aan vaderskant maar liefst zeven moordenaars bleken te bestaan. Bij onderzoek van broers, hun kinderen en van zichzelf en zijn gezin bleken alle scans een normaal beeld te geven, op die van hemzelf na..... Ook bleek bij hem een bepaald gen, MAOA minder actief te zijn;

dit gen reguleert agressie, hapering ervan kan tot geweld leiden.

Op grond daarvan is in bepaalde rechtszaken strafvermindering voor de moordenaar gevraagd. Fallon verklaart zijn eigen niet-agressieve gedrag, in duidelijke tegenspraak met zijn biologische gegevens en zijn 'voorbeschikt zijn', door de liefdevolle opvoeding door zijn ouders. Daaruit kun je concluderen dat biologische aanleg niet automatisch tot gewelddadig gedrag hoeft te leiden.

Hoe de omgeving een doorslaggevende rol kan spelen toonde de Amerikaanse psycholoog Zimbardo aan met het rollenspel dat hij zijn studenten liet spelen en waarbij willekeurig de helft werd aangewezen als gevangenen en de andere helft als bewakers. Na zes dagen hadden de bewakers zo'n gedrag van agressie en terreur ontwikkeld, dat het experiment

gestopt moest worden. Als de omgeving agressie mogelijk maakt of goedkeurt, kunnen ook bij 'normale' mensen de remmen los slaan. Mensen die narcistisch zijn, d.w.z. zichzelf erg belangrijk vinden en weinig oog voor anderen hebben, worden agressief als zij zich in hun eer aangetast voelen of als zij te weinig aandacht krijgen. Het is uit Amerikaans onderzoek bekend dat er heden meer narcisme gevonden wordt onder de jeugd dan vroeger en dat er meer agressief gedrag voorkomt. Er is ook invloed van gewelddadige spelletjes in onderzoek aangetoond, maar ook over agressief gedrag lezen, kan eveneens eigen agressiviteit oproepen. Waarmee nog niet gezegd is dat dit automatisch in criminaliteit uitmondt.

Aangeboren of aangeleerd – hét antwoord is niet te geven. Of iemand tot agressief gedrag overgaat of niet hangt van een aantal factoren af die op een bepaalde manier en op een bepaald moment worden 'geschud', aldus Iris Dijkstra.

Toevoeging:

In Cogiscope nummer 2 van dit jaar (2012) las ik een samenvatting van de oratie op 27 april uitgesproken door professor Miranda Olff. Ik moest meteen terugdenken aan het artikel van Iris Dijkstra, omdat een paar enzymen en transmitters die zij besprak ook door Miranda Olff worden genoemd.

Olff vestigt de aandacht op wat er lichamenlijk met iemand gebeurt die een traumatische ervaring meemaakt en

hoe hormonen en enzymen kunnen helpen om van de eerste stressreacties terug te keren naar de normale toestand.

In een gevaarlijke situatie worden belangrijke kernen in de hersenen geactiveerd, met name de amygdala, het alarmcentrum van het lichaam. Daardoor kan

men reageren, óf door te vluchten, óf door te vechten. Is het gevaar geweken, dan zorgt het stofje oxytocine ervoor dat het lichaam weer tot de ruststand terugkeert.

Belangrijk hierbij is de sociale context, want alleen in sociaal gunstige omstandigheden kan het biologische systeem van rust en verbondenheid worden geactiveerd. Wanneer de amygdala of de prefrontale gebieden in de hersenen niet goed functioneren, blijft als het ware de alarmbel steeds maar afgaan, terwijl het gevaar allang voorbij is. Daardoor blijft er angst en onrust bestaan. Ook een gevoeliger hypothalamus-hypofyse-bijnier-as, die de cortisolhuishouding regelt, kan voor voortgaande stress zorgen.

Terwijl er veel onderzoek gedaan is naar de biologische condities van de vlucht – of vechtreacties, is er nauwelijks aandacht geweest voor de rol van oxytocine, voor het herstel van de normale toestand. Oxytocine stond vroeger vooral bekend als het hormoon dat borstvoeding op gang brengt en barensweeën opwekt. Vrouwen namen soms een snufje oxytocine om de borstvoeding te bevorderen. Nú weten we dat dit stofje ook een rol speelt bij het genieten van het leven, bij verliefdheid, bij een prettig gesprek, het aaien van een huisdier etc. Van daaruit is te verklaren dat mensen die een trauma hebben meegemaakt vaak zeggen dat het gebrek aan steun, aan begrip en opvang erger was dan het trauma zelf.

Doordat het sociale contact met de omgeving niet goed tot stand kwam, werd ook het oxytocine-systeem niet geactiveerd en bleef spanning en onrust bestaan.

Bij vrouwen speelt dit nog meer dan bij mannen omdat vanuit de oertijd vrouwen meer op een intiemere sociale omgang met de mensen in de omgeving zijn aangewezen dan mannen en het gemis daaraan dus ook dieper voelen.

Bij het steun geven bij het post traumatische stress syndroom speelt sociale steun een grote rol. Maar ook bij het ontstaan ervan. Mensen afkomstig uit risicogezinnen lopen meer kans om PTSS te ontwikkelen dan mensen die door liefdevolle en steunende ouders zijn opgevoed.

Miranda Olf noemt enige onderzoeken die aantonen dat het toedienen van oxytocine bij gezonde vrijwilligers, maar ook bij door PTSS

geplaagde patiënten, de mensen helpt zich prettiger en meer ontspannen te voelen. Echte sociale steun blijft onontbeerlijk, maar iemand met PTSS heeft nogal eens de neiging om zich af te sluiten en dan zit je voor je het weet in een vicieuze cirkel. Oxytocine zou kunnen helpen die cirkel te doorbreken. Er moet nog veel nader onderzoek verricht worden, maar de verwachtingen dat het lot van getraumatiseerde mensen op biologische basis verbeterd zal kunnen worden zijn gerechtvaardigd, aldus Miranda Olf.

Miranda Olf

De gegevens door Iris Dijkstra en Miranda Olf naar voren gebracht, richten onze aandacht op aspecten die een rol spelen bij het ontstaan van gewelddadigheid en het vatbaarder dan anderen zijn voor blijvende gevolgen van trauma, aspecten waar we in onze op alfawetenschappen gebaseerde gedachtegangen aan voorbij gaan. Op grond van wat Olf naar voren brengt zou je kunnen zeggen dat oxytocine de onderzoeker Fallon voor veel nariigheid behoed heeft. De liefdevolle omgeving (vol oxytocine) waarin hij opgroeide voorkwam dat zijn aanleg tot agressie gestimuleerd werd.

Maar hoe zit het dan met mensen die niet in gunstige omstandigheden geboren worden of opgroeien? Hun kans om een dader te worden is groter, maar ook de kans op PTSS na een meegemaakt trauma is bij hen groter. Dat is niet 'eerlijk'. Onderzoeken zoals genoemd door Dijkstra en Olf zullen er toe kunnen bijdragen dat we bij het beoordelen van mensen wat minder vlug op de 'ethische' en 'psychische' toer gaan en wat meer oog hebben voor de levensomstandigheden en de biologische aspecten van 'goed' en 'kwaad'.

GSB

Ines Hopfer

GEROOFDE POOLSE KINDEREN

Janusz mankeert niks als zijn moeder het bevel krijgt om zich met haar zoon bij een Duitse dokter in haar woonplaats Lodz te melden. Het is juli 1943 en de Duitsers hebben dit deel van Polen al bijna vier jaar lang bezet en Janusz' moeder verbaast zich erover dat de Duitsers zich nu ineens om haar kind bekommeren! De dokter meet de afstand tussen Janusz ogen, de breedte van zijn neus en de vorm van zijn schedel en vult de gegevens in op een kaart, genummerd 411. Vervolgens neemt hij drie foto's van het kind: en profile, van voren en van achteren.

Janusz herinnert zich het onderzoek bijna 70 jaar later nog zeer goed en vooral die ene zin, die hij indertijd niet begreep en toen als een gunstig oordeel interpreteerde:

'Je kon wel Arisch zijn'.

Die zin zette echter zijn hele leven op z'n kop. Want enige tijd later kreeg zijn moeder het bevel Janusz naar een kindertehuis te brengen. Ze volgde het op en Janusz herinnert zich hoe hij haar weg zag lopen en weken lang hoopte dat ze terug zou komen om hem mee naar huis te nemen. Dat gebeurde niet. Hij en andere Poolse kinderen uit dat tehuis werden naar Duitsland vervoerd, waar ze in Duitse adoptiegezinnen werden ondergebracht. Voortaan heette hij Johann Buchner.

Intelligent, blond haar en blauwe ogen: deze eigenschappen bepaalden het lot van enkele duizenden Poolse kinderen die uit hun land werden weggehaald om in Duitsland en Oostenrijk als 'Arische' kinderen te worden groot gebracht.

De verhalen van Janusz, van Barbara Paciorkiewicz, Gajzler, Alicia Raczynska en vele anderen worden door Ines Hopfer verteld in haar boek 'Geraubte identität'. De rassenleer was een van de uitgangspunten voor de politieke ideeën van de Nazi's. Een zeer speciale vorm voor het beschermen en vergroten van het 'Arische' aandeel in de Duitse bevolking was wat eufemistisch 'Eindeutschung' of 'Rück-Germanisation' genoemd werd. Eerst werd op kleine schaal in Polen begonnen met het selecteren van kinderen die aan de maatstaven van de rassenspecialisten voldeden, later gebeurde dat op grote schaal en ook in andere door de Duitsers bezette gebieden.

Naar schatting zijn een 20 000 Poolse kinderen naar Duitsland en dan vooral naar de 'Oostmark' (Oostenrijk) overgebracht en deze schatting is waarschijnlijk aan de lage kant. Betrouwbare getallen zijn er echter niet. Maar de hele procedure, van het eerste medische onderzoek tot aan de overdracht aan goed-Arische Duitse ouders, is wel bekend dankzij de intensieve speurtocht van Ines Hopfer

die een aspect van de Nazi-politiek in beeld brengt waarvan weinig bekend was.

Zij heeft archieven doorzocht, getuigenverklaringen in de Neurenberger rechtszaken gelezen tegen de Nazi's die met deze rooftochten belast waren en ze heeft met enkele van deze geroofde kinderen gesproken.

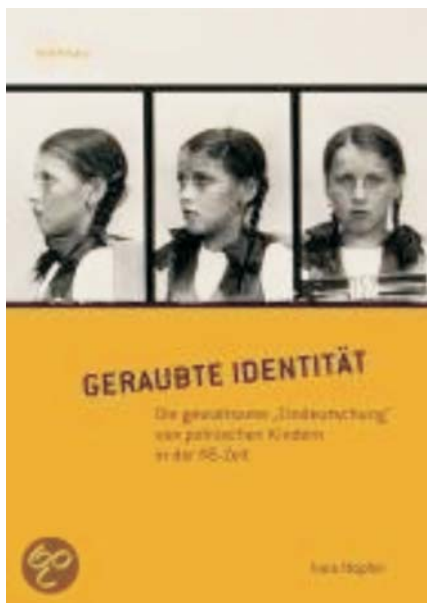
Met grote toewijding heeft Ines Hopfer verslag gedaan van haar wetenschappelijke zoektocht en vol empathie schrijft ze over de kinderen die het slachtoffer werden van deze rassenwaan. Elk verhaal is anders: de kinderen kwamen uit zeer verschillende gezinnen, ze hadden verschillende leeftijden en karaktertrekken. De houding van de staf in de diverse kindertehuizen en van de adoptieouders had grote invloed op hoe het kind deze ontworteling heeft ervaren. Maar in alle verhalen komt naar voren hoe de kinderen naar huis verlangden, hoe ontheemd ze zich voelden in de onbekende omgeving, hoe bang ze waren voor de strenge straffen die ze kregen als de Duitse instructies niet stipt en onmiddellijk werden opgevolgd –

en door de taalbarrière begrepen ze die vaak ook niet meteen.

Na de oorlog ging een aantal van hen weer naar hun eigen familie terug. Ze stelden zich daar heel wat van voor, maar voor velen was het een ontgoochelende gebeurtenis. Sommigen waren hun moedertaal verlerd, de anderen moesten er weer aan wennen om Pools te spreken. In Polen werden ze gezien als 'Duitse Hitlerjugend-kinderen', terwijl ze in Duitsland en Oostenrijk als 'Poolse varkens' waren gekenschetst.

Naar schatting kwam maar tussen de 15 en 20 % van de geroofde kinderen weer terug naar Polen. Dit percentage zal wat hoger liggen voor de kinderen die in Oostenrijk waren terecht gekomen, omdat zij al de schoolleeftijd hadden bereikt en dus om terugkeer konden vragen. Er waren ook kinderen die in Duitsland wilden blijven en niet terugkeerden – en zo een nieuw moeizaam aanpassingsproces wisten te voorkomen. Maar ook deze mensen bleven zich ervan bewust hoe de Nazi-ideologie resulterend in de kinderroof hun van hun identiteit heeft beroofd.

Ines Hopper: **GERAUBTE IDENTITÄT**, uitg. Böhlau Verlag, Wien 2010.

Johan Heesters 5 december 1903 - 24 december 2011

Tot zijn dood is Johan Heesters nagedragen dat hij in nazi-Duitsland heeft gezongen. Zijn Hollandse miljoenenpubliek is daarentegen nooit verweten dat het naar hem keek en luisterde.

OP 24 DECEMBER is er dan toch een einde gekomen aan het leven van 'Hollands meest houdbare exportartikel'. Zo werd Johan Heesters aangeduid in Duitsland, het land waar hij 75 jaar woonde. Tot zijn dood is Heesters (Amersfoort, 1903) blijven zingen; hij kon het nog steeds. Als toegift onthaalde hij zijn Duitse publiek steevast op Daar bij die molen. Een gebaar dat de revuester typeert: ginds weet ik mijn land, mijn volk, mijn koningin. Zijn hoop Beatrix de hand te schudden werd vorig jaar op zijn 107e definitief de grond in geboord. Duitsland bood de koningin in april een staatsbanket aan, en nodigde de legendarische tenor officieel uit. Maar met een rotsmoesje maakte de Nederlandse diplomatie dat ongedaan. Elke nieuwe associatie van de Oranjes met het Derde Rijk moest worden vermeden.

Heesters zong voor, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog, in films en op de planken, en deed dat vooral in Duitsland. Tot zijn dood is hem nagedragen dat hij in nazi-Duitsland heeft gezongen. Althans in Nederland; in Duitsland telde zwaarder dat hij zich niet met de nazi-ideologie heeft ingelaten. Zijn Hollandse miljoenenpubliek is daarentegen nooit verweten dat het naar hem keek en luisterde - voor, tijdens en na de oorlog.

Maakt zingen schuldig? In het bezette Nederland werd eveneens heel wat af gezongen en gedeclameerd terwijl er nazi-kopstukken in de zaal zaten.

Slechts weinige podiumkunstenaars stopten welbewust met de openbare uitoefening van hun vak. Cinema & Theater interviewde midden in de oorlog zowel Wim Sonneveld als Johan Heesters. Sonneveld speelde door, en laat zich in het blad positief over de Duitsers uit. Op hetzelfde moment stonden de mensen rijen dik voor de Amsterdamse bioscopen Rembrandt en

Tivoli, wanneer daar zoete Durchhaltefilme met Heesters werden vertoond. 'Al zou men dat in Nederland misschien liever ontkennen', zei Heesters cynisch toen hij in 2003 over zijn grote oorlogspubliek vertelde.

Niet alleen Cinema & Theater, maar het gros van de Nederlandse journalistiek werkte door, collectief ingelijfd bij de Kultuurkamer. Zo ook de schrijver Ed. Hoornik, als kunstredacteur van het door een SS'er geleide Handelsblad. Voor zijn krant interviewde hij NSB-kopstukken, die hij dan als 'zuiveren Nederlander' typeerde, om ze vervolgens hun gif te laten spuien.

Door een speling van het lot werd Ed. Hoornik na de oorlog als slachtoffer gezien, en Johan Heesters als dader.

Het trefwoord hierbij is 'Dachau'. Hoornik belandde als gevangene in dit concentratiekamp, door een misverstand. Zijn collega-schrijver Harry Mulisch zei daarover in 2007: 'Hoornik heeft geboft dat hij in Dachau terecht is gekomen - per ongeluk.' Want Dachau werd Hoorniks toegangskaartje tot het kunstredacteurschap van Vrij Nederland. Niemand leek zich Hoorniks besmette Handelsblad-stukken te herinneren, ook Mulisch niet.

Voor Johannes Heesters, zanger van niemendalletjes, werd 'Dachau' zijn Waterloo. Nogal wat Nederlandse media namen elke aanleiding te baat om te melden dat Heesters in dat concentratiekamp, vlak bij München, waar hij toen werkte, 'op bezoek' ging. Liefst voegde men toe dat hij daar zelfs gezóngen zou hebben. De bewijzen ervoor ontbreken. Maar al had hij er gezongen?

De onvrijwilligheid van zijn 'bezoek' wordt zelden vermeld:

Heesters' theaterensemble was als propagandastunt naar Dachau gesleept om daar te worden gefotografeerd.

Nee, Heesters was geen held. Net zo min als de vele Sonnevelds en Hoorniks dat waren. Maar op Heesters lijkt, als 'mof uit keuze', het etiket 'fout' makkelijker te passen dan op zijn kunstbroeders in het bezette Nederland. Wat met ons goed-foutbeeld in strijd is, laten

we bij voorkeur weg. Bijvoorbeeld het feit dat Heesters in 1938 naar Nederland terugkwam - natuurlijk om te zingen. Zijn Duitse vriend Fritz Hirsch, die direct na de Hitlers machtsovername in 1933 naar Amsterdam was gevlucht en daar een joods operettegezelschap leidde, vroeg hem voor de rol van Graf Tassilo in de operette Gräfin Mariza. Evenmin hangen we graag aan de grote klok dat Hirsch en zijn mede-immigranten door hun Hollandse collega's werden behandeld als lieden die 'onze banen' kwamen inpikken.

Ook lees je zelden dat Goebbels Heesters voor dit operette-avontuur ter verantwoording riep. De rijkspropagandabaas had sowieso moeite met zijn exotische revuester. Met zijn witte sjaaltje en zijn kachelpijp had Heesters een frivole, bijna verwijfde uitstraling, die bepaald niet tot tucht en discipline verleide.

Na de bezetting kankerde Nederland nog decennia op de 'moffen'. In 1966 ging niettemin al 25 procent van onze export naar de Bondsrepubliek en lokten we miljoenen Duitse toeristen hierheen. Het Duitse Der Spiegel kwam in 1966 met zulke groeicijfers om ons, naar aanleiding van de anti-Duitse stemming rond het huwelijk van Beatrix en Claus, als een huichelachtig, opportunistisch volkje weg te zetten. Tezelfdertijd keken vijf miljoen landgenoten naar een televisieregistratie van Die lustige Witwe met Johan Heesters. Ze genoten evenzeer van zijn Danilo-vertolking als Hitler had gedaan. Maar even later brak er een rel uit rond Heesters' rol als Von Trapp in de Nederlandse theaterversie van The Sound of Music. De protestgeneratie vond dat hij niet in de rol van een antifascistische Oostenrijker mocht kruipen. Had Heesters ons land niet in 1934 voor Wenen verruild? Voor het gemak bestempelden ze het Oostenrijk van vier jaar voor de Anschluss aan nazi-Duitsland maar vast als fout land.

In 2008 werd de stokoude ster door de DWDD-jakhalzen verleid te zeggen dat Hitler een aardige kerel was. Heesters wilde vooral zélf aardig gevonden worden, en trapte prompt in de uitgezette val. Waarmee zijn aloude angst voor de Nederlanders werd bevestigd, 'dat iemand me een klap voor mijn bek geeft'. Wat kunnen we trots zijn op onszelf.

Annemieke Hendriks

De Groene Amsterdammer, 5-1-2012

Mogelijkheden tot inzage van dossiers bij het Nationaal Archief

In het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging zijn de justitiële dossiers van de van collaboratie met de Duitse bezetter verdachte Nederlanders ondergebracht.

De toegankelijkheid van de dossiers wordt bepaald door de Archiefwet van 1995.

Bij het Nationaal Archief gelden beperkende voorwaarden voor de inzage van de dossiers. Deze beperking geldt echter alleen als de persoon waarover informatie gezocht wordt in het archief nog in leven is. Is deze echter overleden, dan is het archief in principe voor iedere burger toegankelijk. Het Nationaal Archief wijst geïnteresseerden echter wel op de belangen van de kinderen en familie van de persoon waarover informatie gezocht wordt.

Adres:

Nationaal Archief
Prins Willem Alexanderhof 20
2595 BE Den Haag

Openingstijden:

dinsdag	9.00 – 21.00 uur
woensdag t/m vrijdag	9.00 – 17.00 uur
zaterdag	9.00 – 13.00 uur

Familieleden van betrokkenen hebben recht op inzage als:

- de desbetreffende is overleden
- de desbetreffende toestemming geeft tot inzage

Als de aanvrager een verklaring van een psychiater of psychotherapeut kan overleggen waarin de hulpverlener duidelijk maakt dat het voor het geestelijk welzijn van de aanvrager onontbeerlijk is dat de gezochte informatie verkregen wordt, kan er informatie gegeven worden door een ambtenaar van het Rijksarchief; de aanvrager kan dan echter niet zelf het dossier inzien.

Voor informatie kan men contact opnemen met het Nationaal Archief (voorheen Rijksarchief):

telefoon: 070 3315444
fax: 070 3315499
email: info@nationaalarchief.nl
website: www.nationaalarchief.nl

Het verzoek tot inzage van een dossier moet schriftelijk worden ingediend bij het volgende adres:

Nationaal Archief
Secretariaat afd. Publiek
Prins Willem Alexanderhof 20
2595 BE Den Haag

In dit verzoek dient voor te komen, moet respectievelijk bijgesloten worden:

- Naam, volledige voornamen, geboortjaar en –plaats van degene naar wie onderzoek wordt gedaan.
- Bewijs van overlijden van deze persoon (uittreksel uit het overlijdensregister, aan te vragen bij de afdeling Burgerzaken van de gemeente waar de persoon is overleden of een kopie van een rouwkaart). Voor een persoon geboren vóór 1909 is dit bewijs van overlijden niet noodzakelijk.

Als de persoon in kwestie niet overleden is dan is een door hem of haar getekende verklaring waarin toestemming verleend wordt noodzakelijk.

Deze verklaring dient vergezeld te gaan van een kopie van een geldig legitimatiebewijs van degene die toestemming geeft.

Bij het verzoek moet de relatie tussen aanvrager en de persoon in kwestie aangeduid worden, er moet een korte motivering gegeven worden van de wens tot inzage, en er moeten zoveel mogelijk relevante gegevens over de betrokkene vermeld worden, zoals naam, eventueel meisjesnaam, de organisatie waar hij/zij tijdens de bezetting lid van was.

Het Nationaal Archief bekijkt of er een dossier over de persoon in kwestie aanwezig is.

Als dat niet zo is, wordt u dat gemeld. Als het wel aanwezig is, stuurt men u een brief met de regels van het inzagerecht. Daarop komt ook het telefoonnummer voor dat u bellen moet voor een afspraak. Meestal ontvangt u na twee tot drie weken antwoord.

Het is niet toegestaan documenten uit het dossier mee te nemen, er mag ook niets gekopieerd worden. U mag wel gegevens overschrijven. Een en ander is bedoeld om niet alleen de privacy van de betrokkene te beschermen maar ook die van de directe verwanten.

COLOFON

Het Bulletin is een uitgave van de Stichting Werkgroep Herkenning.

Het doel van de Werkgroep is:

- het bevorderen van hulpverlening aan hen die in hun persoonlijk en/of maatschappelijk leven moeilijkheden ondervinden, doordat een of beide (groot)ouder(s) aan de kant van de bezetter stond(en) dan wel tot de bezetter behoorde(n)
- bekendheid geven aan de problematiek van deze groepering

De Werkgroep is niet verbonden aan enige politieke partij, levensbeschouwelijke stroming of kerkelijk genootschap. De Werkgroep distantieert zich nadrukkelijk van elke vorm van of sympathie voor (neo)fascisme en (neo)nazisme.

Het Bulletin verschijnt vier keer per jaar. Het volgende nummer verschijnt begin december 2012. Kopij hiervoor moet **voor 14 november 2012** in het bezit zijn van de redactie: scheffelbaars@planet.nl of Gonda Scheffel-Baars, Nieuwsteeg 12, 4196 AM Tricht.

We stellen het op prijs als u uw bijdragen digitaal aanlevert. Is dat niet mogelijk dan zijn geschreven of getypte bijdragen op papier uiteraard ook welkom.

Niets uit dit nummer mag worden overgenomen anders dan na toestemming van de redactie.

Redactie:
Cuny Holthuis-Buve
Gonda Scheffel-Baars

Jaargang 27, nummer 3, september 2012

